

Boris Golec

Poti in stranpoti Valvasorjevih potomcev z velenjskega gradu

Kdaj arhivski viri (ne) lažejo?

Izvleček

Prispevek obravnava družino Pauer, ki je imela v prvi tretjini 19. stoletja v lasti grad Velenje in katere družinska mati Jožefa, roj. pl. Resingen (1800–1870), je bila prapravnukinja kranjskega polihistorja J. V. Valvasorja (1641–1693). Po finančnem zlomu in moževi smrti se je vnovič omožena Jožefa s svojimi štirimi otroki preselila v Gradec, kjer živi večji del njihovega potomstva še danes. Metodološko so prikazane raziskovalne poti in nemajhne težave, s katerimi se je avtor srečeval pri raziskovanju življenjskih usod prvih dveh generacij Pauerjev. Med temi so bili tudi goljuf, ki se je izdajal za zakonskega moža, njegovi lažni zakonski otroci in razočarana dama, katere samomor so javnosti prikrili. V ospredju obravnave so vprašanja, kdaj lahko arhivski viri zavajajo, kaj zamolčijo in kako včasih izpričajo resnico med vrsticami.

Ključne besede: Valvasor, Pauer, grad Velenje, Gradec, arhivski viri, rodoslovje, lažna identiteta, prikriti samomor

Po naključnem odkritju še ene Valvasorjeve hčerke, Regine Konstancije (2006), in ugotovitvi, da je edina od njegovih 13 otrok imela tudi vnuke, sem nemalo časa in prizadevanj namenil uresničitvi zamisli, da poiščem vse polihistorjeve potomce do današnjih dni. Vztrajnost se je izplačala jeseni 2010, ko sem navezal stik z zadnjim še iskanim – rojenim na oddaljeni celini – od več kot sto danes živečih oseb, ki imajo gene Janeza Vajkarda Valvasorja. Iz tega marljivega in v našem prostoru znamenitega moža je sicer izšlo 241

legitimnih in vsaj sedem nelegitimnih potomcev.¹ Raziskana je celo usahla veja nezakonskega sina Valvasorjevega pravnuka, čeprav je ta v začetku 19. stoletja na Ogrskem rojeni častnik spretno prikrival svojo identiteto in tudi rojstno deželo, tako da se je izdajal za Švicarja.² Odprta pa ostajata usoda dveh nezakonskih otrok, rojenih sredi 19. stoletja, in vprašanje, ali se Valvasorjev rod nadaljuje tudi z njunimi potomci, o čemer bo med drugim govoril prispevek. Kakor koli, te in druge »stranpoti« polihistorjevega rodu bodo lahko še naprej ostajale izziv ali pa bodo pozabljene, tako kot je za dobrih sto let utonila v pozabo njegova hči Regina Konstancija, konec 19. stoletja že znana in potem kot po čudežu prezrta.³

Za raziskovalce preteklosti in rodoslovce, pa tudi sicer bodo bržkone zanimive življenjske zgodbe Valvasorjevih daljnih potomcev, treh bratov in sestre, ki so vsi razen najmlajšega prišli na svet na velenjskem gradu. Pozornost bi lahko pritegnila njihova življenja sama, posebej »stranpota«, pa odprta vprašanja in končno raziskovalne poti in stranpoti, ki so oziroma (še) niso pripeljale do ugotovitev, kakšna je bila njihova usoda.

Vitezi Resingeni in neplemeniti Pauerji

Do velenjskega gradu je privedel podatkovno zelo skromen vpis v poročni matični knjigi župnije Celje, da se je **Jožefa pl. Resingen** 20. aprila 1823 omožila z Gabrijelom Alojzom Pauerjem, lastnikom gospostva Velenje. Vpis v skladu s tedanjo prakso ne navaja staršev in krajev rojstva mladoporočencev, v našem primeru pa je izpuščena celo njuna starost. Pri nevesti, Valvasorjevi praprapravnikinji, najdemo zgolj zapis, da je bila hči viteza Resingena (*Ritter v(on) Resingen*), lastnika gospostva Tabor pri Vojniku.⁴

Preden se za mladima zakoncema odpravimo na velenjski grad, ne bo odveč nekaj besed o tem, kaj se skriva za zvenečim naslovom vitez Resingen in kdo je bila pravzaprav viteška hči Jožefa. Brez »romance« mlade baronice Terezije Dienersperg (1776–1849) z Dobrne pri Celju s plebejskim povzpetnikom Ignacem Pavlom Resnikom (1765–1833) skoraj zagotovo ne bi nikoli obstajali vitezi Resingeni, rodbina, ki je po moški strani izumrla že s prvo v viteškem stanu rojeno generacijo. Triindvajsetletna baronica Terezija, mati Jožefe pl.

¹ O celotnem Valvasorjevem potomstvu gl. Golec, Valvasorjevo neznano potomstvo.

² Peter Fischer (1801–1896) je bil nezakonski sin Valvasorjevega pravnuka, avstrijskega podmaršala Petra barona Dienersperga (1746–1819). Prim. Golec, Trpljenje »celjskega Wertherja«, str. 39.

³ Golec, Neznano in presenetljivo, str. 313.

⁴ NŠAM, Matične knjige, Celje–sv. Danijel, P 1804–1826, fol. 246.

Resingen, se je v visoki nosečnosti, ko je Jožefa že silila na svet, 3. decembra 1799 omožila v kapeli graščine Blagovna pri Šentjurju s 34-letnim zakupnikom Blagovne, meščanskim sinom Ignacem Pavlom Resnikom iz celjske mesarske družine.⁵ Spoznala sta se na Blagovni, kjer sta tedaj gospodarila Terezijina sestra Barbara (1772–1841) in njen graški soprog, doktor prava Johann vitez Gadolla (1783–1832), poplemeniten sicer šele ne tako dolgo prej (1784). Ko se je bilo v Dienerspergovi družini treba odločiti, ali naj Terezija skrivaj rodi nezakonskega otroka ali pa »vsiljivca« Resnika vendarle vzame za moža, je prevladala zadnja rešitev. Resnik namreč še zdaleč ni bil reven⁶ in ga je šibal le izvor. Samo šest tednov po poroki, 13. januarja 1800, se je zakoncema na Blagovni rodila hči Jožefa Resnik s polnim imenom Marija Jožefa Terezija.⁷ Šele jeseni istega leta je Resnik dobil plemiški naslov pl. Resingen, po osmih letih, potem ko je tudi sam postal graščak, pa se je leta 1808 s povzdignitvijo v viteški stan statusno končno izenačil s svakom pl. Gadollo.⁸ Zgodba bi si zaslužila nič manj kot posebno obravnavo. Ambiciozni Resnik je namreč naredil vse, da bi prišel do »modre krvi«, ignoriral je celo dve zavrnitvi prošnje dvorne komore in dosegel prvo plemiško stopnjo (1800) s prošnjo, naslovljeno osebno na cesarja. Dvorna komora ni imela pomislekov šele glede povzdignitve v viteški stan osem let pozneje (1808), in sicer zaradi njegovih potrjenih zaslug pri upravljanju gospostev in okraja.⁹ Nekaj pri tem zanesljivo drži: ko Resnik – sam se je kot prosilec za poplemenitje prekrstil v Resinga – ne bi bil tako spreten zapeljevalec mlade baronice Terezije in bi se njeni starši odločili proti poroki, zlepa ne bi postal »Edler von«, kaj šele »Ritter«, tako pa mu je uspel nagel vzpon med »ljudi modre krvi«. Na poti navzgor so mu s priporočili in zvezami zelo verjetno pomagali prav ženini sorodniki, baroni Dienerspergi. Njegov viteški naslov »Herr auf Weichselstätten und Einöd« je vseboval imeni dveh graščin v celjski okolici – Tabora in Socke, obeh nedaleč od Vojnika. Resingen je postal njun lastnik

⁵ NŠAM, Matične knjige, Šentjur pri Celju, P 1785–1835, fol. 50. – Pavel Ignac Resnik, sin mesarskega mojstra »gospoda« Pavla Resnika in njegove žene Katarine, je bil krščen 1. februarja 1765 (NŠAM, Matične knjige, Celje–sv. Danijel, R 1752–1772, pag. 227).

⁶ Resnik nikakor ni bil brez sredstev, saj je novemu svaku Johannu pl. Gadolli prvi dan leta 1802 posodil znatno vsoto 10.000 goldinarjev (StLA, Steiermärkische Landtafel, LT II, Hauptbuch 3, fol. 825, No. 26).

⁷ NŠAM, Matične knjige, Šentjur pri Celju, R 1785–1805, pag. 190.

⁸ Frank, *Standeserhebungen 4*, str. 163.

⁹ ÖStA, AVAFHKA, Adelsakten, Resing von Resingen 1800; prav tam, Ritterstand Resingen 1808. – Resnikovo poplemenitje je raziskal in kratko orisal tudi njegov prapravnuk dr. Bruno Brandstetter (*Burgen und Schlösser*, str. 71–72).

leta 1802, dotlej pa sta pripadala drugi, »nevalvasorjevski« veji Dienerspergov, od katere ju je novopečeni vitez kupil.¹⁰

Čprav taborski graščak je Resnik – Resingen pozimi živel v dobro uro oddaljenem rodnem Celju,¹¹ kjer so ga lahko zdaj vsi občudovali kot uspelega nekdanjega someščana in kjer se mu razen dveh rodili tudi vsi otroci.¹² Resingenova družina se je sicer vzdrževala z dominikalno zemljo in podložniki svojih bližnjih graščin. Taboru in Socki se je leta 1815 kot Terezijina dediščina po umrlem očetu pridružil bližnji dvorec Ranšperk,¹³ končno pa je isto leto kupil še graščino Frankolovo.¹⁴ Nedavno poplemeniteni Resniki so torej v nekaj letih postali na Celjskem vidni zemljiški gospodje, zato jim je njihova okolica tem laže »odpuščala« neplemiško poreklo družinskega poglavarja. Oče Ignac Pavel je umrl 12. marca 1833 na svojem domu, v graščini Tabor, zaradi kapi, star 68 let,¹⁵ mati Terezija pa se je po razdelitvi njegove zapuščine in vnovični možitvi hčerke Jožefe Pauer odselila v Gradec in tam umrla 29. decembra 1849 v 74. letu starosti.¹⁶ Od sedmih Resingenovih otrok so odrastli štirje – tri hčerke in sin, medtem ko so preostali v kratkem času, med 1823. in 1825., drug za drugim pomrli, stari od 10 do 20 let.¹⁷ Med štirimi odrastlimi so bili poleg Jožefe njen najmlajši brat Janez Nepomuk (1812–1885, Celje), edini naslednik rodbinskega imena in

¹⁰ StLA, Steiermärkische Landtafel, LT II, Hauptbuch 8, fol. 429; Hauptbuch 11, fol. 15. – Očitno je v istem vložku vsebovana tudi Socka, ki jo v deželni deski sicer pogrešamo, dokler ni postal leta 1835 lastnik sin Janez Nepomuk (Hauptbuch 26, fol. 43–45). Po deželni deski je Resingen kupil Tabor z dvema uradoma skupaj s Socko 30. junija 1802.

¹¹ Da so Resingeni živeli v Celju pozimi, razkriva svak Franc vitez Gadolla (StLA, Handschriften, Gruppe 2, Hss. 684, fol. 18').

¹² Za prvorojenko Jožefo so prišli na svet: 24. januarja 1801 v Celju *Ksaverija Terezija Marija*, pozneje imenovana *Frančiška* (po zavetnici Frančiški Ksaveriji), sicer prva že rojena s plemiškim predikatom pl. Resingen, 7. oktobra 1802 v graščini Tabor *Terezija (Terezija Marija Jožefa)*, 20. decembra 1804 v Celju *Avgust (Avgust Rihard Ignac)*, 1. marca 1809 prav tam *Ignac (Ignac Albin Jožef)*, 5. januarja 1812 prav tako v Celju *Janez Nepomuk (Janez Nepomuk Melhior)* in prav tam 10. decembra istega leta 1812 še *Marija* (NŠAM, Matične knjige, Nova Cerkev, R 1784–1794, fol. 725; Celje–sv. Danijel, R 1794–1801, fol. 131–132; R 1784–1810, fol. 725; R 1801–1817, fol. 167–168, 309–310, 437–438, 475–476).

¹³ StLA, Steiermärkische Landtafel, LT II, Hauptbuch 2, fol. 577.

¹⁴ Prav tam, Hauptbuch 7, fol. 913.

¹⁵ NŠAM, Matične knjige, Nova Cerkev, M 1784–1833, s. p.

¹⁶ DAG, Matriken-Zweitschriften, Graz–Hl. Blut, Sterbefälle 1849, s. p.; Schiviz von Schivizhoffen, *Der Adel – Graz*, str. 316. – Mrliška matica Jožefi pomotoma pripisuje 77 let.

¹⁷ 26. decembra 1823 je zaradi sušice umrla 10-letna Barbara Marija, 3. decembra 1824 za sušično vročino 20-letni Avgust in 20. februarja 1825 zaradi posledic podobne bolezni 15-letni Ignac (NŠAM, Matične knjige, Celje–sv. Danijel, M 1808–1834, fol. 193, 203 in 205).

plemiškega naziva, ki je ostal neporočen, prav tako samska sestra Frančiška (1801, Celje – 1869, Gradec) ter sestra Terezija (1802, Tabor – 1890, Celje), poročena Vetter von Doggenfeld, katere življenje se je po desetletjih odsotnosti prav tako sklenilo v domačem mestu ob Savinji. Ker se tudi Terezijini hčerki nista omožili, se je rod vitezov Resingenov nadaljeval samo po prvorojenki Jožefi, poročeni Pauer.¹⁸

Njen izbravec **Gabrijel Alojz Pauer**, ki si ga 23-letnica najverjetneje ni izvolila sama, je precej skrivnostna oseba. Kje je prišel na svet, sem ugotovil tako rekoč po naključju, potem ko ni obrodilo sadov ne iskanje kraja in datuma rojstva ne smrti. Njegov potomec dr. Bruno Brandstetter navaja v tipkopišnem delu o gradovih svojih sorodnikov (1988) samo letnici Pauerjevega rojstva in smrti (1792–1831), a brez podkrepitve z viri.¹⁹ Glede na potrjeno točnost prve letnice gre verjeti tudi drugi. Čeprav je Jožefin bratranec Franc vitez Gadolla (1797–1866) v rokopisnem orisu zgodovine velenjskega gradu zapisal, da je Pauerjev oče Gabrijel, preden je leta 1792 kupil Velenje, upravljal gospostvo Novo Celje,²⁰ ta sled ni vodila do rojstnega kraja oziroma rodnega gradu Gabrijela Alojza, saj v krstni matici župnije Žalec v tem času ni nobenega Pauerja.²¹ Poznejši soprog Jožefe pl. Resingen je prišel na svet 20. februarja 1792 v Celju kot sin Gabrijela in Terezije roj. *Chernoutzi*, to pa je poleg imen botrov, dveh zakoncev zakupnikov, tudi vse, kar je celjska krstna matica pripravljena razkriti.²² V poročni matici poroke staršev ni,²³ pa tudi materin priimek kaže na priseljenca. O izvoru in rodu Pauerjev – izhajali so iz Voitsberga, zahodno od Gradca – sem se lahko poučil šele iz genealoških podatkov pozneje odkritih potomcev, živečih v Gradcu, a kraja rojstva Gabrijela Alojza tudi v teh ni.²⁴

Ko se je Pauer leta 1823, star 31 let, oženil z Jožefo pl. Resingen, lastništvo gospostva Velenje zemljiškoknjžno ni bilo posodobljeno. Poročna knjiga je pač prenesla tudi to

¹⁸ O Janezu Nepomuku in Terezijini družini: Golec, »Der Hudič ist hier zu Hause«, str. 54–61. O Frančiški: Schiviz von Schivizhoffen, *Der Adel – Graz*, str. 319.

¹⁹ Brandstetter, *Burgen und Schlösser*, str. 105.

²⁰ StLA, Handschriften, Gruppe 2, Hss. 735 (2528), fol. 8', 14.

²¹ Župnijski urad Žalec, R 1784–1801. – Za pregled indeksa krstne matice se iskreno zahvaljujem p. Jožetu Rupniku.

²² NŠAM, Matične knjige, Celje-sv. Danijel, R 1784–1794, fol. 114.

²³ Prav tam, Ind P 1694–1845.

²⁴ Kopije genealoških zapiskov dr. Franza Mahnerta iz Edelsgruba pri Gradcu v arhivu avtorja. Pri kraju in datumu rojstva Gabrijela Alojza Pauerja je naveden vprašaj, prav tako pri poroki njegovega očeta Gabrijela Pauerja, rojenega leta 1760 v Voitsbergu.

»pomanjkljivost«, ko navaja Pauerja kot velenjskega graščaka,²⁵ tako kot so matice pogoltnile prenekatero polovično resnico, in kot bomo videli, pri Pauerjevem rodu tudi več neresnic. Po štajerski deželni deski Alojz Gabrijel sploh nikoli ni uradno postal lastnik velenjskega gradu in gospostva, ampak je lastništvo ostalo vpisano na njegovega medtem umrlega očeta Gabrijela in mater Terezijo. Nekaj mesecev po njegovem rojstvu (leta 1792) je oče skupaj z Velenjem kupil gospostvi Limbar in Švarcenštajn, urad Skorno in Marijino imenje v Velenju.²⁶ Sorodnik Franc Gadolla pravi v opisu velenjskega gradu in gospostva, da je gospostvi Velenje in Švarcenštajn po njegovi smrti²⁷ prevzela vdova Terezija, roj. pl. Czernotzay (Czernozai), in nato okoli leta 1820 sin Gabrijel (Alojz), potem ko je preminila njegova sestra Antonija (*Antoinette*).²⁸ Smrt očeta Gabrijela Pauerja zaman iščemo zapisano v mrliški matici župnije Škale, v katero je sodil velenjski grad, kakor tudi v matici sosednje župnije Šmartno v Velenju. Prav tako ni v njiju zapisa o pokopu matere Terezije.²⁹ V škalskih maticah je mogoče najti le pokop njune komaj 18-letne hčerke Antonije, omožene s stotnikom Janezom Nepomukom Sojko, in njene nekaj tednov stare hčerke, ki sta druga za drugo umrli spomladi 1817.³⁰

²⁵ NŠAM, Matične knjige, Celje–sv. Danijel, P 1804–1826, fol. 246. – Ob poroki hčerke Terezije Pauer 14. novembra 1842 v Gradcu vpis v poročni matici navaja, da je bil njen pokojni oče Gabrijel Alojz Pauer najprej gospodarski skrbnik (*Oekonomie Besorger*) gospostva Velenje in nato njegov lastnik (DAG, Matriken-Zweitschriften, Graz–Dom, Trauungen 1842, Nr. 28).

²⁶ Gabrijel Pauer je 27. novembra 1792 kupil navedeno posest za 82.000 goldinarjev od globoko zadolženega Vincenca grofa Sauerja (StLA, Steiermärkische Landtafel, LT I, 8. goldener Quatern, B 6–10). Na podlagi poročne pogodbe z dne 19. marca 1799 je vdova Terezija leta 1819 dosegla vpis solastništva (prav tam, LT II, Hauptbuch 7 fol. 653; Urkundenbuch, Tom 40, fol. 319–321'). Točne podatke o lastništvu navaja Orožen, *Dekanat Schallthal*, str. 277, medtem ko naj bi bil Pauer po Schmutzu lastnik Velenja že leta 1790 (Schmutz, *Historisch Topographisches* IV, str. 596). Netočne so tudi Pircheggerjeve trditve, da je postal lastnik Limbarja leta 1792, Velenja 1797 in Švarcenštajna 1798, nakar naj bi Velenje in Švarcenštajn združil (Pirchegger, *Die Untersteiermark*, str. 209, 211).

²⁷ Gabrijel Pauer je preminil pred 14. oktobrom 1814, ko je dala vdova v deželno desko vpisati poročno pogodbo (StLA, Steiermärkische Landtafel, LT II, Urkundenbuch Tom. 14, fol. 40'–42'). Letnico smrti 1814 navaja tudi B. Brandstetter (*Burgen und Schlösser*, str. 55, 57). V škalski krstni matici je Pauer zadnjič izpričan 2. februarja 1813, ko sta šla za krstna botra njegova sin in hči (*Sohn und Tochter des Inhabers der Herrschaft Wöllan*) (NŠAM, Matične knjige, Škale, R 1809–1837, fol. 23).

²⁸ StLA, Handschriften, Gruppe 2, Hss. 735 (2528), fol. 8', 14.

²⁹ NŠAM, Matične knjige, Škale, M 1790–1829; Velenje–sv. Martin, M Ind 1785–1837.

³⁰ NŠAM, Matične knjige, Škale, M 1790–1829, pag. 92, 93. – Hči Antonija Terezija se je rodila 18. aprila 1817 na velenjskem gradu. Oče Janez Nepomuk Sojka je naveden kot stotnik 58. pehotnega polka, mati pa kot Antonija Frančiška Pauer z neupravičeno dodanim plemiškim predikatom *von* (prav tam, R 1809–1837, pag. 37).

Gabrijel Alojz, osem let starejši od svoje 23-letne neveste Jožefe pl. Resingen, je torej to Valvasorjevo prapravnukinjo pripeljal v svoj precej izpraznjeni dom, kjer je poleg njega in služinčadi tedaj najbrž živela še njegova mati, verjetno pa tudi materina sestra Ana – Nanette Czernotzay.³¹ Zdi se, da se Jožefi ni mudilo v Velenje, glede na to, da se je njen prvi otrok *Ignac Gabrijel* rodil v Celju. 14. januarja 1824 prezgodaj rojeni deček je izdihnil že čez dve uri.³² Na velenjskem gradu so nato prišli na svet štirje otroci, a eden prav tako ni bil sposoben za življenje. 6. julija 1825 je zagledal svet *Gabrijel Ignac*, ki je svoji družini prizadejal največ gorja in mu bo posvečena glavčina naše pripovedi. Za njim so se starši 18. septembra 1826 razveselili *Terezije*, ki je v zrelih letih končala tragično, 10. septembra 1827 *Ignaca* in 23. decembra 1828 še *Jožefa Edvarda*.³³ Vsem sta pri krstu botrovala stara starša Ignac Pavel vitez Resingen in Terezija, roj. baronica Dienersperg, po katerih so otroci tudi dobili imeni Ignac in Terezija. Ignaca Gabrijela so sicer vse življenje klicali le Gabrijel, »pravi« Ignac pa je umrl že 24. septembra 1828, star dobro leto.³⁴ Iz celjske krstne matice izvemo še za šestega Pauerjevega otroka *Friderika*, rojenega 2. marca 1830 v Celju, h. št. 43. Zanimivo je, da je mati Antonija dober mesec zatem, 22. maja 1817, vpisana v mrliško matico le kot 18-letna Antonija Pauer, hči lastnika gospostva (*Inhaberstochter*), umrla na velenjskem gradu za mrzlico. Devet dni zatem je 31. maja v trgu Velenje h. št. 18, očitno pri dojlji, za telesno slabostjo preminila njena 6 tednov stara hči Antonija Terezija *Soÿkin vulgo Pauerin*. – Po rodovniku, ki ga poseduje Valvasorjev in Pauerjev potomec dr. Franz Mahnert iz Edelsgruba pri Gradcu in ki navaja iste podatke o poroki in smrtih, naj bi se Antonija Pauer rodila 19. junija 1799, ni pa v njem podatka o kraju rojstva. Na svet je prišla 10. junija navedenega leta na velenjskem gradu in bila krščena kot Antonija Franciška (NŠAM, Matične knjige, Škale R 1790–1808, fol. 40). Franc vitez Gadolla leta 1847 pri opisu velenjskega gradu pravi, da stoji pri škalski župnijski cerkvi sv. Mihaela lep Antonijin – Antoinettin nagrobnik (StLA, Handschriften, Gruppe 2, Hss. 771 (2577), fol. 62), ne omenja pa spomenika njenih staršev, kar je samo dokaz več, da niso umrli v Velenju. O Antonijinem spomeniku v obliki piramide gl. tudi *Pokopališča pri cerkvah*, str. 323. Škalskega pokopališča in cerkve ni že od 50-ih let 20. stoletja.

³¹ Po knjigi gostov zdravilišča Rogaška Slatina je 8. julija 1828 prispel na zdravljenje »g. Bauer« iz Velenja, imetnik gospostva, in tam skupaj s svojo teto »Nanette von Czernacze« ostal do 19. julija, medtem pa se jima je za tri dni pridružila soproga Terezija, označena kot »ga. von Bauer, žena imetnika gospostva« (Cvelfar, *Knjiga gostov*, str. 94). Teta Ana oz. Nanette je z obema imenoma izpričana v škalski krstni matici kot krstna botra, prvič leta 1801, ko je nadomeščala Terezijo Pauer; naslednje leto je označena kot »komornica« (*Camerjungfrau*) in kot botra nato še večkrat do leta 1805 (NŠAM, Matične knjige, Škale R 1790–1808, fol. 52, 54, 58, 72, 73). Kot namestnica botre je 24. decembra 1828 botrovala tudi Jožefu Edvardu Pauerju, zadnjemu na velenjskem gradu rojenemu otroku svojega nečaka (prav tam, R 1809–1837, fol. 87).

³² NŠAM, Celje-sv. Danijel, R 1817–1840, pag. 193; M 1808–1834, fol. 194.

³³ NŠAM, Matične knjige, Škale, R 1809–1837, pag. 69, 74, 79, 87.

³⁴ NŠAM, Matične knjige, Škale, M 1790–1829, pag. 119. – V mrliški knjigi ima umrli deček neupravičeno plemiški predikat *v(on) Pauer*, napačna pa je tudi navedba starosti: 15 dni namesto eno leto in 14 dni.

Tudi njemu so šli za krstna botra stari starši Resingenovi, oče Gabrijel Pauer pa zdaj pomenljivo ni več označen kot velenjski graščak.³⁵

SLIKOVNA PRILOGA 1:

Grad in trg Velenje po Kaiserjevi *Suiti* med letoma 1829 in 1833³⁶

Nikakor ne po naključju, saj je velenjsko gospodstvo medtem dočakalo izvršbeno dražbo, ki je mlado Pauerjevo družino še pred rojstvom najmlajšega sina pregnala iz Velenja v Celje. V literaturi najdemo dve letnici za dražbo. Po navedbah nekaterih se je to zgodilo leta 1829, po drugih šele 1832.³⁷ Tudi štajerska deželna deska ni zgovorna, saj je za Gabrijelom Pauerjem st. in njegovo ženo Terezijo kot naslednji lastnik vpisan Edvard Trigler, najboljši ponudnik na dražbi, ki je uradno postal lastnik po prisojilni listini 7. decembra 1832.³⁸ Šele dovolilo za vpis novega lastnika razkriva, da je bila izvršbena dražba za gospodstvi Velenje in Švarcenštajn ter imenje sv. Marije pri Velenju že 20. julija 1829.³⁹ Do nje so seveda privedla hipotekarna bremena, ki so se namnožila v zadnjih letih, potem ko so bila v času lastništva Gabrijela st. še zelo zmerna. Na Pauerjevo posest je najprej leta 1818 sedel fiskalni urad, ki se je v imenu dvorne komore razglasil za dediča po Antoniji Pauer,⁴⁰ torej po mladenki, umrli pri 18-ih, katere edina dedinja, komaj rojena hči, je preminila takoj za njo. Država je leta 1825 zahtevala Antonijin delež v višini 26.735 goldinarjev, tj. tretjino dediščine po očetu, druga in tretja tretjina pa sta pripadli sinu Gabrijelu Alojzu in vdovi, ki je že bila lastnica polovice.⁴¹ Tu se je začela vidna pot navzdol, potem ko sta Terezija in Alojz Gabrijel ostala dolžna še plačilo davka na premoženje. Od leta 1826 so se množila vedno nova bremena: najprej visoka kazen, skoraj 7.000 goldinarjev, za utajeni davek, nato neplačani davki ter dovolilo c. kr. komornemu fondu za izvršbo dela Antonijinega deleža. Mati in sin sta si izposojala tudi pri

³⁵ NŠAM, Matične knjige, Celje-sv. Danijel, R 1817–1840, fol. 339.

³⁶ J. F. Kaiser, *Litografirane podobe*, št. 81b.

³⁷ O prodaji: StLA, Steiermärkische Landtafel, LT II, Hauptbuch 7, fol. 653. Po I. Orožnu (*Das Dekanat Schallthal*, str. 277–278) je naslednji lastnik Eduard Trigler pridobil posesti leta 1829 na izvršbeni dražbi (eksekutivni licitaciji), Brandstetter (*Burgen und Schlösser*, str. 57), pa navaja kot leto dražbe šele 1832.

³⁸ StLA, Steiermärkische Landtafel, LT II, Hauptbuch 7, fol. 653.

³⁹ Prav tam, Urkundenbuch Tom 199, fol. 369–372. – Pred vpisom novega lastnika so o izbrisu Pauerjevih hipotek 24. junija 1834 obvestili skrbnika zapuščine Terezije Pauer (fol. 371'), torej prav tako že pokojne matere Gabrijela Alojza Pauerja, ki je bila še vedno vpisana kot lastnica.

⁴⁰ StLA, Steiermärkische Landtafel, LT II, Hauptbuch 7, fol. 667.

⁴¹ Prav tam, fol. 672, 674.

zasebnikih, končno pa je Alojz Gabrijel v začetku leta 1828 kot hipoteko uveljavljal svoj dedni delež po očetu, 26.735 goldinarjev, da bi si zagotovil vsaj tega. Za bližajoči se propad Pauerjev je seveda izvedela tudi okolica, tako da sta dva upnika dala vpisati v deželno desko svoji že precej stari terjatvi, eden celo za posojilo iz leta 1802, ki ga je najel še oče Gabrijel Pauer. Poleti 1829, malo pred izvršbeno dražbo in po njej, so se upniki, razumljivo, še podvizali z vpisovanjem svojim zahtev.⁴² Pauerjevemu potomcu dr. Brunu Brandstetterju (1893–1994), ljubiteljskemu zgodovinarju iz Gradca, a zelo podkovanemu raziskovalcu preteklosti, je treba verjeti, da Gabrijel Alojz Pauer ni bil kos upravljanju posesti. Ni pa z ničimer potrjena Brandstetterjeva trditev, da je Pauerjev stric, očetov brat Johann, lastnik gospostva Hrastovec v Slovenskih goricah, leta 1827 proti njemu sprožil izvršbo, kar naj bi leta 1832 (sic!) privedlo do dražbe. Škoda, da Brandstetter tudi te trditve ni podprl z navedbo vira, kakor tega ni storil pri navedbi letnice Pauerjeve zgodnje smrti (1831).⁴³

Naglo slovo Pauerjev od velenjskega gradu in vijugasta pot v Gradec

Ko so Pauerji na večer pred božičem leta 1828 prinesli od krsta v Škalah en dan starega Jožefa Edvarda – temu sta namesto odsotnih starih staršev Resingenov glede na zimski predpraznični dan botrovala kar nadomestna botra – so verjetno že slutili, da bo ta božič zadnji, ki ga bodo preživel na velenjskem gradu. Slabo gospodarjenje Gabrijela Alojza, ki se je najbrž opiralo še na starejše stanje pod njegovim očetom in nato materjo, je bilo videti na vsakem koraku. Bratranec Jožefe Pauer, domoznanec Franc vitez Gadolla, je leta 1847 zapisal, da je bil grad Velenje ob prodaji Triglerju v klavnem stanju in blizu zrušenju, še posebej streha. Novi gospodar, prej lastnik zgornještajerskega gospostva Rothenfels, je medtem že veliko naredil za popravilo in izboljšanje grajskega kompleksa, saj je ta med drugim dobil novo opečno streho.⁴⁴ Zdi se, da zadnjim Pauerjem tudi okolica ni bila več tako naklonjena kot prejšnji generaciji, kajti kmetje in tržani jih po letu 1818 niso več vabili za krsne botre.⁴⁵

Gabrijel Alojz, njegova soproga Jožefa, trije otroci in najverjetneje tudi Pauerjeva teta Nanette so se morali od Velenja posloviti nekako sredi leta 1829. Najmlajši sin Friderik, rojen

⁴² Prav tam, fol. 679–680; nadaljevanje: Hauptbuch 17, fol. 583–590.

⁴³ Brandstetter, *Burgen und Schlösser*, str. 55.

⁴⁴ StLA, Handschriften, Gruppe 2, Hss. 771 (2577), fol. 62.

⁴⁵ NŠAM, Matične knjige, Škale, R 1809–1837.

2. marca 1830, je bil po rojstvu že Celjan. Glede na to, da v krstni matici ni označen kot posthumno rojeni otrok,⁴⁶ je oče Gabrijel Alojz tedaj še živel. Kje je leta 1831 preminil (letnico smrti navaja Brandstetter), ostaja neznanka. Njegova smrt ni vpisana v mrliških maticah nobene spodnještajerske župnije, v katerih je živelo Pauerjevo in ženino sorodstvo.⁴⁷ Še ne štiridesetletnega je smrt nemara prehitela kje na poti ali na zdravljenju. Lahko da jo je pospešil tudi finančni polom družine.

Vdovo in dva otroka Gabrijela Alojza Pauerja najdemo malo zatem v knjigi status animarum (zapisnik duš) župnije Nova Cerkev za obdobje 1829–1834, pozneje vpisane pri Jožefinih starših, vitezih Resingen, v graščini Tabor, Višnja vas št. 1.⁴⁸ Preseneča, da sta navedena samo dva sinova, čeprav naj bi bili tedaj živi štirje otroci: Gabrijel Ignac (1825), Terezija (1826), Jožef Edvard (1828) in Friderik (1830); smrti nobenega od njih namreč ni v škalskih, celjskih in novocerkovskih mrliških maticah.⁴⁹ V Taboru pa sta z materjo izpričana samo *Pepi* in *Fric*, v naslednjem statusu animarum že z uradnima imenoma *Joseph* in *Friedrich*.⁵⁰ Sodeč po tem se zdi, da sta se starejša otroka ločila od matere in bratov ali prej neznano kje umrla. A tu so priskočili na pomoč spomini Jožefinega strica Franca Ksaverja barona Dienersperga, napisani prav v tem času, v letih 1835–1836. Po Dienerspergovih besedah je bila Jožefa tedaj »vdova s štirimi (sic!) otroki po Gabrielu Pauerju, lastniku gospostev Velenje in Šalek«. ⁵¹ Bi se Dienersperg lahko zmotil in je imela njegova nečakinja vendarle samo dva še živa otroka?⁵²

Zakaj starejših dveh, Gabrijela in Terezije, ni v zapisniku duš, je pojasnilo gradivo celjskih elementarnih šol in tamkajšnje gimnazije. 8-letni Gabrijel Pauer, sin vdove, je leta 1834 – ko ga torej ni bilo pri družini v graščini Tabor – v Celju obiskoval prvi razred glavne šole, v drugem in tretjem razredu kot privatist. V drugem semestru leta 1836 se mu je v katalogih učencev kot prvošolec pridružil 8-letni brat Jožef Pauer, rojen torej leta 1828 in brez

⁴⁶ NŠAM, Matične knjige, Celje-sv. Danijel, R 1817–1840, fol. 339.

⁴⁷ Prim. NŠAM, Matične knjige, Celje-sv. Danijel, Ind M 1757–1834, M 1808–1834; Nova Cerkev, M 1784–1833; Dobrna, M 1830–1862; Šentjur pri Celju, M 1785–1836, Sv. Rupert v Slovenskih goricah, M 1815–1844.

⁴⁸ NŠAM, Zapisniki duš, 0117 Nova Cerkev, K02 (1829–1834), s. p. – Status animarum daje Jožefi neupravičeno plemiški predikat »von Pauer«.

⁴⁹ Prim. NŠAM, Matične knjige, Škale, M 1829–1888; Celje-sv. Danijel, Ind M 1757–1834, M 1808–1834; Nova Cerkev, M 1784–1833.

⁵⁰ NŠAM, Zapisniki duš, 0117 Nova Cerkev, K10 (1834–1842), s. p. – Navzočnost bratov je vpisana le do leta 1836.

⁵¹ Golec, Trpljenje »celjskega Wertherja«, str. 26.

⁵² B. Brandstetter pravi, da je imela Jožefa Resingen v zakonu s Pauerjem pet otrok, po imenu pa navaja samo svojo prababico Terezijo (*Burgen und Schlösser*, str. 54).

dvoma njegov brat, tudi on namreč sin vdove. Ko je bil Gabrijel leta 1837 v tretjem razredu, a na šoli že četrto leto, je začel obiskovati prvi razred še 8-letni Friderik Pauer, ki je prvo leto dohitel Jožefa in leta 1839 skupaj z njim končal tretji razred.⁵³ Njihove sestre Terezije na šoli ne najdemo samo zato, ker so dekleta od leta 1831 obiskovala takrat ustanovljeno dekliško šolo.⁵⁴ Starejše gradivo te šole je ohranjeno zgolj fragmentarno, a dovolj, da lahko odgovorimo na zastavljeno vprašanje, zakaj Terezija ni vpisana pri materi in bratih v zapisniku duš župnije Nova Cerkev. Ko je leta 1834 z lepim uspehom končala prvi razred dekliške šole, je bilo v šolskem izkazu kot kraj bivanja navedeno Celje.⁵⁵ O njenem nadaljnjem šolanju žal ni podatkov. Štirje Pauerjevi otroci (o takem številu pravilno govorijo spomini njihovega starega strica) so torej vsi živeli nekje v Celju in bližini. Poti bratov in sestre so se začele razhajati v najstniških letih. Friderikovega imena namreč ne najdemo v matrikuli celjske gimnazije, v kateri sta vpisana starejša brata, Gabrijel leta 1838 in Jožef 1840, oba v prvem (gramatikalnem) razredu.⁵⁶

Od leta 1840 dalje bi se na Celjskem za vdovo Jožefo Pauer in njenimi štirimi otroki najbrž za vedno zbrisali vsi sledovi, ko ne bi Jožefa pustila ključne sledi v poročni matični knjigi župnije Celje. 41-letnica se je tam 30. junija 1841 drugič omožila, in sicer z devet let mlajšim podporočnikom *Franzem Michaelom baronom Carmasinijem*, častnikom 27. pehotnega polka v Gradcu, po rodu iz Prage. Tedaj ni več prebivala pri svoji družini na Taboru, temveč v Celju.⁵⁷ Podatek o poroki razkriva tudi hipoteka na dvorec Ranšperk, vpisana v deželno desko na podlagi izročilne pogodbe, ki jo je 12. februarja 1841, malo pred Jožefino vnovično poroko, podpisala njena ovdovela mati. Hčerki je namenila 6.000 goldinarjev kapitala; od tega je smela porabiti letne obresti v višini 300 goldinarjev.⁵⁸ Če ne bi med bolj ali manj »preventivnim« pregledovanjem celjske poročne matice odkril poroke, bi bila deželna deska edini namig, ki bi kazal, kaj se je zgodilo z Jožefo. Poroka s podporočnikom bi privedla do tiskanih letnih vojaških šematizmov in ugotovitve, da je baron Carmasini služboval pri graškem pehotnem polku, toda v šematizmih se je njegovo ime

⁵³ ZAC, ZAC/0868, Mestne šole Celje, fasc. 2, 2/71; fasc. 3, 3/73–82.

⁵⁴ Prim. Zajc Cizelj, *Mestne šole Celje*, str. 4.

⁵⁵ SŠM, Arhiv, fasc. 81, Izkazi glavne šole v Celju 1827–1869, izpitni izvleček dekliške šole 1834.

⁵⁶ ZAC, ZAC/0845, I. gimnazija v Celju, fasc. 1, a. e. 1/2, Matrikula, s. p.

⁵⁷ NŠAM, Matične knjige, Celje–sv. Danijel, P 1826–1845, fol. 127. – Jožefa se je v Celje odselila leta 1838 ali 1839, z njo pa najbrž tudi sestra Frančiška; obe sta namreč v knjigi status animarum 1834–1842 navedeni pri taborski graščini do vključno leta 1838, in sicer po vmesni prekinitvi leta 1837, Jožefina sinova Jožef in Friderik pa sploh samo do leta 1836 (NŠAM, Zapisniki duš, 0117 Nova Cerkev, K02 (1829–1834), s. p.).

⁵⁸ StLA, Steiermärkische Landtafel, LT II, Hauptbuch 2, fol. 580, No. 12.

pojavnalo le do leta 1844.⁵⁹ In kaj po tem? Tudi njegova častniška karakteristika v dunajskem Vojnem arhivu ni pripeljala daleč. Zaradi bolezni so ga že leta 1844 upokojili, starega komaj 35 let. Dragoceni so bili le podatki iz let 1841–1843, da službuje v Gradcu in ima štiri pastorko (*hat 4 Stiefkinder*).⁶⁰ Vdova Jožefa, katere dediščina je revnemu in bolehnemu Carmasiniju sploh omogočila poroko,⁶¹ je torej vse štiri otroke iz prvega zakona odpeljala s seboj v deželno glavno mesto. V drugem zakonu ni imela otrok, saj je bila ne nazadnje že v letih.⁶² Za nadaljnje ugotavljanje usod zakoncev Carmasini ter treh bratov in sestre Pauer je bil pravzaprav ključen Carmasinijev plemiški predikat. Jožefina smrt v Gradcu je namreč navedena v delu Schiviza von Schivizhoffna o plemičih, vpisanih v graških matičnih knjigah (sicer kot *Cormasini!*),⁶³ medtem ko je Carmasinijeva smrt pomotoma izpuščena, čeprav je bil baron. Jožefa je preminila 13. julija 1870 v 71. letu zaradi možganske kapi, pet let in pol za njo pa 24. januarja 1876 zaradi možganske ohromelosti še 67-letni vdovec Franz Carmasini.⁶⁴

Zgolj podatki o smrti ostarelih zakoncev ne bi pripeljali daleč, kajti spremljanje posameznikov v štajerski prestolnici je precej oteženo prav prva desetletja po Jožefini vnovični poroki in še po njeni smrti. Gradivo ljudskih štetij 1857, 1866 in 1869 (1870), ki ga hrani mestni arhiv, je bilo še pred kratkim nedostopno.⁶⁵ Kot najzgodnejše gradivo mestnega arhiva so prišle v poštev neurejene policijske odjavno-prijavne knjige za obdobje 1876–1891, sicer pa župnijske matične knjige v škofijskem arhivu in za prvo informacijo tiskani mestni naslovniki od leta 1862 dalje. Neurejeno in nedostopno gradivo mestnega arhiva je podaljšalo raziskavo. Tako se je šele pozneje izkazalo, da je bil Carmasini v Gradcu v petdesetih letih lastnik hiše (1857).⁶⁶ Kasneje, ko so se viri namnožili, ga v takšni vlogi ne najdemo več. Smrti

⁵⁹ *Militär-Schematismus 1843*, str. 155; *1844*, str. 312.

⁶⁰ ÖStA, KA, Conduite-Listen, K 101, 27 IR, 1841, 1842, 1843.

⁶¹ V Carmasinijevi častniški karakteristiki je kot vir preživljanja navedenih samo 300 goldinarjev letnih obresti od poročne kavcije njegove soproge v višini 6.000 goldinarjev (gl. prejšnjo opombo).

⁶² Prim. indekse krstnih knjig graških mestnih in predmestnih župnij za obdobje 1835–1889 (DAG, Indizes zu Grazer Taufmatriken). Prav tako se zakoncema niso rojevali otroci v župnijah Nova Cerkev in Celje (NŠAM, Matične knjige, Nova Cerkev, Ind R 1756–1873; Celje, R 1841–1849).

⁶³ Schiviz von Schivizhoffen, *Der Adel – Graz*, str. 504.

⁶⁴ DAG, Altmatriken, Graz–Münzgraben, Sterbebuch V 1866–1894, pag. 112, 297.

⁶⁵ Da so dostopni vsaj indeksi štetij iz let 1857, 1866 in 1869, sem v mestnem arhivu izvedel po naključju junija 2011, potem ko sem arhiv redno obiskoval že dve leti. Junija 2009 sem namreč dobil informacijo, da je mogoče naročiti samo ljudska štetja po letu 1880, in to sem takrat tudi storil.

⁶⁶ STAG, Konskriptionsprotokoll 1857, C K (einheimisch), s. p. – Očitno je bil Carmasini lastnik hiše, v kateri je stanoval, to je h. št. 813 (nova št. 1066) na levem bregu Mure. Lastnik te hiše je bil po mestnem naslovniku za leto 1862 Josef Hayegg (*Adressbuch 1862*, str. 139).

zakoncev Carmasini ni bilo težko ugotoviti, neprimerno težji zalogaj pa bi bilo slepo iskanje Pauerjev po župnijskih matičnih knjigah (kljub indeksom, a zbranim na enem mestu in dovolj preglednim samo za krstne matice). Od preselitve v Gradec leta 1841 do nastavitve policijskih prijavnih knjig prebivalcev mesta leta 1876 je namreč dolga doba, ki zajema vsaj eno celo generacijo. Še nedavno prvo arhivskim uporabnikom v celoti dostopno ljudsko štetje leta 1880 je razkrilo, da ni takrat v Gradcu prebival nobeden od Jožefinih štirih otrok iz prvega zakona s priimkom Pauer.⁶⁷ O hčerki Tereziji, zadnjič posredno omenjeni v častniški karakteristiki njenega očima (1843),⁶⁸ sem sicer lahko sklepal, da se je poročila in »potonila« pod drugim priimkom, in tako je bilo tudi v resnici.

Srečo v nesreči je prineslo spoznanje, da je v arhivskem fondu graškega okrajnega sodišča ohranjen zapuščinski spis leta 1870 umrle Jožefe, baronice Carmasini.⁶⁹ Njegova kratka, zanimiva in tudi presenetljiva vsebina je pomenila vzgib za nadaljevanje raziskovanja in izsleditev živečih potomcev, kar je nato odločilno pripomoglo k dokončanju rodovnega debla Valvasorjevega potomstva. 70-letna Jožefa, navedena z vsemi svojimi priimki – rojena pl. Resingen, prvič poročena Pauer in nazadnje Carmasini – je preminila 13. julija 1870 na Kasernstrasse št. 1 kot soproga upokojenega častnika Franza barona Carmasinija.⁷⁰ V zapisniku o Jožefini smrti je v rubriki »polnoletni otroci oziroma v primeru že umrlih otrok njihovi polnoletni potomci« naveden samo najstarejši sin Gabrijel kot 44-letni zasebnik (*Privat*) ter štiri hčerke pokojne hčerke Terezije, poročene Sterger, stare od 19 do 25 let, tri še samske in ena poročena s priimkom Weiß. Mladoletnih otrok med potomci ni, to pa pomeni, da medtem umrla sinova Jožef in Friderik nista imela (znanega) potomstva. Pa tudi sina Gabrijela ob sestavljanju zapisnika, nastalega osem dni po materini smrti, ni bilo med podpisniki. Pozneje so k njegovemu imenu pripisali pomenljive besede: »v kaznilnici Karlau« (*im Carlauer Strafhus*), a brez podatkov, ali je bil samski, poročen, morda vdovec, z otroki ali brez njih.⁷¹ Ko se je čez slabo leto vrnil s prestajanja kazni v Gradec in se pri sodišču

⁶⁷ STAG, Volkszählung 1880, Index P–R.

⁶⁸ Vse do leta 1843, ko se je Carmasini zadnjič pojavil v častniški karakteristiki, je bilo navajano, da ima štiri pastorko (ÖStA, KA, Conduite-Listen, K 101, 27 IR, 1841, 1842, 1843).

⁶⁹ StLA, Bezirksgericht Graz, D 929/1870.

⁷⁰ Carmasini se je sicer predstavljal kot poročnik, a je bil v resnici dobrega četrtr stoletja prej upokojen le s činom podporočnika (ÖStA, KA, Conduite-Listen, K 101, 27 IR, 1841, 1842, 1843, 1844; Grundbuchblätter, K 1779, 27. IR, Heft 22, S. 78). Kot poročnika ga denimo najdemo v graškem naslovniku leta 1867 (*Adreß- und Geschäfts-Handbuch 1867*, str. 73) in v mrliški matici ob ženini in lastni smrti (DAG, Altmatriken, Graz–Münzgraben, Sterbebuch V 1866–1894, pag. 112, 297).

⁷¹ StLA, Bezirksgericht Graz, D 929/1870, 21. 7. 1870.

pritožil, da so ga prikrajšali za dediščino po materi, ni o lastnih družinskih razmerah navedel ničesar določnega, le to, kako zelo mu vsega primanjkuje.⁷²

Družinske razmere – trije že pokojni otroci in četrti v zaporu – so nemara pospešili Jožefino smrt, kajti umrla je zaradi nenadne možganske kapi. Ta je bila v njenem rodu sicer precej pogosta, saj je pokopala že njenega očeta Ignaca Pavla Resnika,⁷³ dobro leto pred Jožefo njeno neporočeno sestro Frančiško⁷⁴ in tudi, kot bomo videli, njenega komaj 35-letnega sina Friderika. Možganska ohromelost je bila prav tako usodna za 33-letnega sina Jožefa, za hčerko Terezijo, ki si je prejšnje leto na drugi svet v resnici pomagala sama, pa so možgansko kap kot vzrok smrti samo prikazovali javnosti.

Uganke o zgodaj umrlih bratih Jožefu in Frideriku Pauerju

Preden se pomudimo ob Gabrijelovi usodi, ki je njegovo sorodstvo spravljala v sramoto, obup in jezo, se ustavimo pri njegovih dveh mlajših bratih, Jožefu in Frideriku. Leta 1870 ju torej sodeč po zapuščinskem spisu ni bilo med živečimi, v spisu pa se tudi niso znašla imena njunih morebitnih potomcev. Najmanj vemo o **Jožefu**, ki je od vseh treh bratov kot otrok in mladenič obetal največ. Gabrijel je bil na celjski glavni šoli dokaj dober učenec, Jožef je v prvem semestru prvega razreda označen kot zgleden (*vorzüg.*), nato pa sta z bratom, sošolcem Friderikom, dobivala same odlične ocene, razen prav dobro ocenjene »sposobnosti in uporabe le-te«.⁷⁵ Kako sta se Gabrijel in Jožef odrezala v začetnih letnikih celjske gimnazije, žal ne vemo, kot tudi ne, zakaj v gimnazijski matrikuli ne najdemo Friderikovega imena; morda ni bil vpisan zgolj po pomoti. Kakor koli, po preselitvi družine v Gradec (1841) je na tamkajšnji akademski gimnaziji, in sicer od 3. letnika, nadaljeval šolanje samo Jožef. Označen je kot rojen v Velenju na Štajerskem in »kmečkega stanu« (*Stir. Woellan, agricola*), tako kot pri stanu pa je napačen tudi podatek, da se je do leta 1841 šolal v Judenburgu.⁷⁶ Gimnazijo je obiskoval vse do zadnjega, 6. letnika, ki ga je končal leta 1846 s samimi

⁷² Prav tam, 6. 7. 1871.

⁷³ NŠAM, Matične knjige, Nova Cerkev, M 1784–1833, s. p.

⁷⁴ DAG, Matriken-Zweitschriften, Graz–Hl. Blut, Sterbefälle 1869, No. 71.

⁷⁵ ZAC, ZAC/0868, Mestne šole Celje, fasc. 2, 2/71; fasc. 3, 3/73–82. – Gabrijel je v 2. semestru 3. razreda (1836) dobil slabo oceno iz nareka in računstva, nato pa pretežno prav dobre ocene (*gut*). Ocena *gut* je namreč današnja ocena prav dobro, *sehr gut* pa odlično.

⁷⁶ UBG, Ms. 58-3 (1827–1876), fol. 68.

odličnimi ocenami.⁷⁷ Bilo bi logično, da bi presedlal na graško filozofijo kot stopnjo pred univerzitetnim študijem, a njegovega imena v univerzitetni matriki pri tem letu ni. Ta namreč zajema tudi predstopnje vse do akademske gimnazije in je navedla Jožefovo ime že leta 1841 med gimnazijci. Pozneje pa je bil vpisan med tistimi študenti, ki so se leta 1849, po revolucionarnem vrenju, vpisali na univerzo naknadno, in sicer na študij prava, označen kot sin zemljiškega gospoda Gabrijela in rojen v Velenju. Nobenih indicev ni, da bi se medtem šolal kje drugje, saj je kot kraj njegovega prejšnjega šolanja naveden Gradec.⁷⁸

Kaj se je zatem dogajalo z njim, bolj slutimo kakor z gotovostjo vemo.⁷⁹ Kljub dokaj sistematičnemu pregledovanju graških mrliških matic nisem odkril vpisa njegove smrti.⁸⁰ Raziskovalna sreča se je začela nasmihati, ko sem končno prišel do gradiva ljudskega štetja iz leta 1857. V indeksu domačih prebivalcev mesta Gradec so s priimkom Bauer (!) skupaj navedeni trije bratje: *Anton* (pravilno Gabrijel), *Josef* in *Friedrich*, in sicer kot pastorki barona Carmasinija, hišnega posestnika na h. št. 813 (nova 1066).⁸¹ Žal je to vse, ker so prav popisnice ljudskega štetja za ta del mesta izgubljene. Sklenemo lahko samo, da so bili takrat vsi trije bratje, stari 27 do 32 let, še samski. Glede na to, da je Friderik, kot bomo videli, leta 1857 živel kot častnik v Italiji, Gabrijel pa v Gradcu na drugem naslovu s svojo lažno soprogo, nimamo prav nobenega jamstva, da se je Jožef tedaj zadrževal kje v bližini. Znano pa je vsaj to, da je bil živ in očitno neporočen. V državnih in štajerskih deželnih šematizmih iz tega časa njegovega imena ne najdemo.⁸² Kje je bival in kaj počel, bi ostalo tako še naprej uganka, ko ne bi odkritje njegove omembe ob ljudskem štetju 1857 spodbudilo ponovnega pregleda prepisov mrliških matičnih knjig župnije, v katero je spadal njegov takratni naslov. Izkazalo se je, da je 12. maja 1862 v bližini, na Attemsgasse št. 1000, za možgansko ohromelostjo umrl 33-letni »gospod Joseph Pauer«, doktor prava. V mrliški matici ni

⁷⁷ StLA, Akademisches Gymnasium Graz, K 100, H 291, s. p.

⁷⁸ UBG, Ms. 58-3 (1827–1876), fol. 123.

⁷⁹ Po genealoških zapiskih dr. Franza Mahnerta naj bi Jožef umrl kot stotnik pri 37. pehotnem polku. Gre za zamenjavo z njegovim bratom Friderikom, ki je bil v resnici stotnik tega polka, a ga družinska genealogija po imenu sploh ne pozna. Verjetno so ga kmalu pozabili zato, ker je zgodaj umrl in ker se je rodil v Celju, tam pa njegovih podatkov ni nihče iskal.

⁸⁰ Za čas do leta 1870, ko je bil že mrtev, so bili pregledani prepisi mrliških matic župnij Graz–Hl. Blut, Graz–Dom, Graz–St. Leonhard, Graz–Münzgraben, Graz–St. Anton (Landeskrankenhaus), Graz–Karlau, Graz–Graben, Graz–Mariahilf, Graz–St. Peter, Graz–St. Andrä, Graz–Barmherzige Brüder, Graz–Mariatrost, Graz–Mariahimmelfahrt, Graz–Straßgang, Graz–Hl. Kreuz am Kalvarienberg (DAG, Matriken-Zweitschriften).

⁸¹ STAG, Konskriptionsprotokoll 1857, B P (einheimisch), s. p.; C K (einheimisch), s. p.

⁸² Prim. *Handbuch vom Kronlande Steiermark 1851; Handbuch von Steiermark für das Jahr 1855; Hof- und Staats-Handbuch des Kaiserthumes Österreich für das Jahr 1856; 1858; 1859.*

navedeno, da bi bil poročen.⁸³ Odsotnost njegovega imena v šematizmih pa slejkoprej priča, da je služboval pri kakšnem odvetniku, morda pri svaku dr. Francu Stergerju. Zapuščinski spis za umrlo materjo Jožefo leta 1870 ga torej razumljivo ne omenja, saj ni imel otrok, ki bi namesto njega dedovali po svoji stari materi.

Molk je bil tudi edino, kar je zapuščinski spis za umrlo materjo povedal o njenem najmlajšem sinu **Frideriku** (1830), posredno omenjenem leta 1843, ko je njegov očim po navedbi v častniški karakteristiki skrbel za štiri pastorko. Dejstva, da je bil očim Franz Carmasini častnik, družina razmeroma slabo preskrbljena in Friderik »pogrešan« v gimnazijskih matrikah v Celju in Gradcu, so napeljala na domnevo, da se je morda posvetil častniškemu poklicu, in ta domneva se je izkazala kot pravilna. Friderikova karakteristika (*Conduite-Liste*) v dunajskem Vojnem arhivu je potrdila navedbe vojaških šematizmov,⁸⁴ da gre pri častniku *Friedrichu Pauerju* res za iskano osebo in da je ostal vseskozi pripadnik 37. linijskega pehotnega polka, razkrila pa je tudi njegove sposobnosti in obetavno poklicno pot. Začel je leta 1844 kot štirinajstletni kadet graške kadetske čete in se sprva izjemno hitro vzpenjal po častniški lestvici, saj je v manj kot poldrugem letu (1847–1849) napredoval za tri čine in pri samo 20-ih letih dosegel čin nadporočnika. Njegov nagli vzpon je bil povezan s sodelovanjem pri osvojitvi Benetk leta 1849, potem pa je ostal v Italiji kar deset let, do 1859., in šele tedaj spet napredoval. Kot nadporočnika ga vojaška karakteristika označuje kot prizadevnega in uspešnega, značajnega, dobrodušnega in z veliko darovi. Bil naj bi spoštljiv do nadrejenih, prijateljski in ustrežljiv do sebi enakih, do podrejenih pa pravičen in skrben, sposoben dobro voditi četo in poučevati. Od jezikov je dobro govoril nemško in slovensko (*windisch*), za službene potrebe tudi zadovoljivo madžarsko. Visokega, vitkega, močnega in nasploh zdravega 24-letnika je pestila le kratkovidnost, toda devet let pozneje, 1. novembra 1863, so ga zaradi zdravstvenih razlogov upokojili.⁸⁵ Po skoraj dvajsetih letih vojaške službe se je s činom stotnika 1. razreda vrnil v Gradec in že poldrugo leto pozneje, 29. maja 1865, umrl v deželni bolnišnici zaradi možganske paralize, star komaj 35 let. V katerem kraju in kdaj se je končalo njegovo življenje, je najprej razkril protokol vojaških upokojencev, nato pa potrdila mrliška matica graške deželne bolnišnice.⁸⁶

⁸³ DAG, Matriken-Zweitschriften, Graz–St. Leonhard, Sterbefälle 1862, s. p., No. 62.

⁸⁴ Prim. *Militär-Schematismus* 1848–1863.

⁸⁵ ÖStA, KA, Conduite-Listen, K 248, 37 IR; Grundbuchblätter, K 2486, 37. IR, Heft 20, S. 41.

⁸⁶ ÖStA, KA, Pensionsprotokolle, Band 39; DAG, Matriken-Zweitschriften, Graz–St. Anton (Landeskrankenhaus), Sterbefälle 1865, pag. 10.

»Notorični goljuf« **Gabrijel Pauer ali zakonca, ki ju ni bilo**

Jožef in Friderik Pauer sta bila lahko v ponos svoji družini in tudi njuna sestra se je, kot bomo videli, »dobro« poročila, njun brat **Gabrijel Pauer** (1825) pa je postal in najverjetneje do konca ostal »enfant terrible« širše rodbine. Sredi 19. stoletja so se namreč skoraj vsi Valvasorjevi potomci preselili iz Spodnje Štajerske v Gradec, kjer je bil »nesrečni« Gabrijel vsem na očeh. V štajerski prestolnici so se znašle tri veje izšle iz Pauerjevega pradedca Avgušтина barona Dienersperga (1742, Ponikva – 1814, Zg. Lanovž pri Celju), sorodniki, ki so še vzdrževali stike.⁸⁷ V Gradcu, ki spet ni bil tako velik, da bi se bilo mogoče v njem skriti tako kot na kakšnem Dunaju, so torej za »pokoro« imeli Gabrijela. Tega bomo tudi v nadaljevanju imenovali s slovensko obliko imena kakor vse druge na Slovenskem rojene osebe.

Ni naključje, da ga je drugače kot mlajša brata še dolgo pomnilo družinsko izročilo. Ko se ne bi ohranil zapuščinski spis njegove matere, ki je razkril Gabrijelovo »arestantsvo« v Karlauu, bi nas lahko drugi razpoložljivi viri o njegovi življenjski poti pošteno zavedli. A tudi v njih je najstarejši brat Pauer kljub spretnemu laganju pustil sledove, kakršne vedno nekje pusti neresnica. Ko še ni bilo dognano, ali je imel družino ali ne, je pregledovanje indeksov graških krstnih matic navrglo več novorojencev Pauerjev. Te je bilo treba poiskati še v samih maticah in preveriti, ali so morda »naši«. Vpisi v krstnih matičnih knjigah so o Gabrijelu dali sliko, ki se še giblje v mejah konvencionalnega: ne posebej izobražen mož gosposkega rodu z najverjetneje revnim socialnim zaledjem je družinski oče, ki se drži skromne državne uradniške službe in prenaša na svoje otroke poleg priimka tudi krstno ime Gabrijel. V mestni župniji Hl. Blut, h kateri je spadal osrednji, »gosposki« del Gradca, se je 8. junija 1853 na naslovu Heynaugasse 194 rodil deček *Josef Gabriel*, sin Gabriela Bauerja (pozneje popravljen v Pauer), uradnika pri državnem knjigovodstvu, in njegove soproge Theresie, rojene Waldschütz. Botroval mu ni nobeden od sorodnikov, temveč neki klobučar in hišni posestnik.⁸⁸ Že čez slabo leto so v isto župnijsko cerkev prinesli h krstu drugega dečka istih staršev, le da mu je šel za botra lastnik »tovarne« domačih izdelkov. Dali so mu tri imena, *Johann Nepomuk Gabriel*. Rodil se je 17. maja 1854 v ulici Gleisdorfergasse 80, njegov oče pa je bil zdaj določneje označen samo kot pomožni uradnik c. kr. državnega knjigovodstva (*Aushilfsbeamter der k. k. Staatsbuchhaltung*). Kot priča pripis v krstni matici, je deček umrl

⁸⁷ O tem: Golec, Valvasorjevo neznano potomstvo, 2. del (v tisku).

⁸⁸ DAG, Altmatriken, Graz–Hl. Blut, Taufbuch XXX 1850–1857, pag. 201.

že po sedmih dneh,⁸⁹ po navedbi mrliške matice zaradi božjasti (*Fraisen*).⁹⁰ Na istem naslovu se je čez dve leti, 28. aprila 1856, rodila še *Gabriela Francisca Maria*, pri kateri je očetov poklic spet opredeljen kot uradnik državnega knjigovodstva, kot boter pa je naveden neki c. kr. komercialni uradnik s plemiškim predikatom *von*.⁹¹

Do tod vse lepo in prav, ko ne bi pri vpisu hčerkinega krsta dvajset let pozneje dodali uradnega zaznamka pomenljive vsebine. Po sklepu graškega škofijskega ordinariata z dne 25. oktobra 1876 so kot zakonitega očeta Gabrielle Pauer namesto Gabrijela Pauerja vpisali Friedricha Hofforyja (!), po poklicu knjigoveza. Škofijski ordinariat je mestni župniji samo posredoval sklep štajerskega namestništva o spremembi priimka, in sicer z utemeljitvijo, da je bila Gabrielle Pauer spočeta v priznanem, možu njene matere znanem zakonolomu. Biološki oče Gabrijel Pauer se je dal v krstno matico vpisati kot zakonski mož, materin dejanski soprog pa zakonskega rojstva zaradi nepoznavanja zakona ni pravočasno spodbijal.⁹² Tako je dvajsetletna Gabrielle Pauer leta 1876 z vpisom zakonitega, čeprav ne biološkega očeta Friedricha Hofforyja v krstno matico, tudi uradno postala to, kar bi po zakonodaji morala postati že ob krstu: Gabrielle Hoffory, hči Friedricha Hofforyja in Theresie, roj. Waldschütz.

Ob povedanem postane jasno, zakaj v nobeni graški poročni matici ni najti poroke Gabrijela Pauerja in Theresie Waldschütz,⁹³ ki bi morala biti vpisana pred rojstvom prvega sina Josefa Gabriela 8. junija 1853. Takšne poroke namreč nikoli ni bilo, saj je imela Theresia vseskozi še živega zakonitega moža. Glede na to, da je popravek očetovega imena vpisan samo pri Gabrielle, ne pa tudi pri tri leta starejšem sinu Josefu Gabrielu, bi lahko sklepali, da ta leta 1876 ni več živel, da je prebival neznano kje ali pa se s spremembo priimka in uradnega očetovstva preprosto ni strinjal. Ne vemo niti tega, v kakšnem razmerju sta bila zdaj Theresia in njen zakoniti soprog Friedrich Hoffory. Je po dolgih letih spet zaživel z ženo? V zvezi s tem ne pove nič določnega prošnja Theresie Hoffory za spremembo priimka in očetovstva njene hčerke, vložena pri namestništvu. Theresia je navedena kot v Gradcu stanujoča knjigovezova žena, povzetek prošnje pa vsebuje samo njeno priznanje, da je dvajset let prej družno s svojim ljubčkom Gabrijelom Pauerjem zavestno kršila zakon in družbene norme. Theresia se je leta 1841 v župniji St. Peter am Ottersbach omožila s knjigovezom Friedrichom Hofforyjem, tedaj stanujočim v Straßu, a ste se kmalu po poroki razšla brez

⁸⁹ Prav tam, pag. 250.

⁹⁰ DAG, Matriken-Zweitschriften, Graz–Hl. Blut, Sterbefälle 1854, pag. 11.

⁹¹ DAG, Altmatriken, Graz–Hl. Blut, Taufbuch XXX 1850–1857, pag. 347.

⁹² DAG, Bischöfliches Ordinariat, 1876, No. 3835, 25. 10. 1876.

⁹³ Preden je postalo jasno, da Gabrijel Pauer sploh ni bil poročen, se je iskanje poroke osredotočilo zlasti na župnije mestnega jedra (DAG, Matriken-Zweitschriften).

sodne ločitve. Zatem se je preselila v Gradec in živela v konkubinatu s Pauerjem, tedaj že odpuščenim uradnikom (državnega) knjigovodstva. V tem divjem zakonu se je rodila hči Gabrielle, krščena v mestni župniji Hl. Blut kot njuna zakonska hči. Hoffory je za otroka in ženino razmerje s Pauerjem po lastnem priznanju izvedel leta 1860, ko je bila Theresia z deklico v Straßu, vendar tedaj ni sodno spodbijal Gabrielinega v krstno matico vpisanega zakonskega rojstva.⁹⁴ Razumljivo, saj otrok ni bil njegov.

Iz prošnje lahko torej povzamemo tudi nekaj ključnih podatkov o socialnem ozadju Therese Waldschütz. Otipljive sledi, ki so vodile v župnijo St. Peter am Ottersbach na današnjem jugovzhodnem Štajerskem, so privedle do njenega rojstva. Na svet je prišla 9. marca 1818 v vinogradniški vasi Mettersdorfberg kot hči davčnega uradnika Karla Walschütza in Theresie, roj. Suppan.⁹⁵ Rodila se je kot dacarjev četrti in zadnji tu rojeni otrok⁹⁶ in živela ob poroki, ko ji je bilo 23 let, v rodni hiši pri svojih starših. Od tam je šla 13. junija 1841 k poroki s 30-letnim Friedrichom Hofforyjem, knjigovezom v trgu Mureck, sicer trgovčevim sinom iz trga Straß.⁹⁷ Zakonca sta kot gostača prebivala v Theresiini župniji v vasi Rosenberg in tam se jima je po slabih treh letih rodila hči Maria, ki pa je že po nekaj mesecih umrla.⁹⁸ Sodeč po Theresiini lastni izjavi sta se zakonca razšla kmalu zatem. Tako kot ni navedla razloga, zakaj se je to zgodilo, bi bilo preveč pričakovati, da bo opisala, kdaj in kako je spoznala sedem let mlajšega Gabrijela Pauerja, ki mu je med letoma 1853 in 1860 povila štiri otroke, tri lažno zakonske in zadnjega, do katerega bomo še prišli, pod krinko izmišljene nezakonske matere.

Ob tako doslednih lažeh je primerno vprašanje, kaj je potemtakem sploh resnica. Je bil Gabrijel Pauer res kdaj uradnik pri državnem knjigovodstvu? V razpoložljivih deželnih šematizmih, ki žal ne pokrivajo vseh let, njegovega imena ni.⁹⁹ Theresia je izpričala, da so ga odpustili, še preden ga je spoznala, torej najpozneje jeseni 1852. Da ni mogel biti visoko na uradniški lestvici, tudi če je kdaj bil državni uradnik, je jasno. »Pomožni uradnik«, kot se je

⁹⁴ StLA, Statthaltereien, K 993, No. 14278/1876, 26. 9. 1876.

⁹⁵ DAG, Altmatriken, St. Peter am Ottersbach, Taufbuch III B 1786–1836, pag. 175.

⁹⁶ V letih 1811–1816 so v isti hiši prišli na svet njena sestra in dva brata (prav tam, pag. 173, 174).

⁹⁷ DAG, Matriken-Zweitschriften, St. Peter am Ottersbach, Trauungen 1841, fol. 9.

⁹⁸ Maria Hoffory se je rodila 27. marca 1844 in kljub zdravniški pomoči 17. avgusta 1844 umrla zaradi oslovskega kašlja (DAG, Altmatriken, St. Peter am Ottersbach, Taufbuch AB VII 1844–1868, pag. 9; Matriken-Zweitschriften, St. Peter am Ottersbach, Sterbefälle 1844, pag. 13).

⁹⁹ Prim. *Handbuch vom Kronlande Steiermark 1851; Handbuch von Steiermark für das Jahr 1855*. – Tudi do leta 1848, ko je že dopolnil leta za nastop kakšne (nižje) uradniške službe, ni Gabrijela Pauerja v nobenem šematizmu za Štajersko (*Handbuch des Herzogthumes Steiermark 1843, 1844, 1845, 1846, 1847, 1848*).

opredelil leta 1854 ob krstu in skorajšnji smrti drugega otroka, bi lahko pomenilo tudi uradniškega slugo, vendar Gabrijela v šematizmih ne srečamo niti v taki vlogi.¹⁰⁰ Morda je bil kdaj res kratek čas pri državnem knjigovodstvu, nemara zgolj na preizkušnji, glede na pomenljivi molk šematizmov pa vsekakor ne dolgo. Da so imeli njegovi nadrejeni razloge za odpust iz službe, ob vsem povedanem pač ne gre dvomiti. Tako kot ni dvoma, da se je izdajal za knjigovodskega uradnika še nekaj let potem. A vsake stvari je enkrat konec. Leta 1860, ko je še živel v konkubinatu s Theresio, naj bi po lastni navedbi opravljal dva druga poklica. Do te navedbe je privedlo iskanje vpisa smrti njegovega brata Jožefa po mrliških maticah graških župnij, ki je povsem po naključju omogočilo razkritje še enega Gabrijelovega in Theresiinega otroka. V tedaj še podeželski župniji St. Peter je umrl 27. maja 1860 v vasi Starba zaradi telesne oslabelosti *Rudolf Pauer*, rejenec iz Gradca (*aus Graz auf der Kost hier*), star 17 dni, v mrliško matico vpisan kot »zakonski sin Gabrijela Pauerja, slaščičarja in zasebnega uradnika v Gradcu«.¹⁰¹ Na otrokovem pogrebu dva dni pozneje je bil očitno vsaj eden od staršev in dal bolj pravilne podatke od tistih ob krstu. Takrat sta se namreč lažna zakonca Pauer debelo zlagala o identiteti svojega (zadnjega?) otroka. V graških krstnih maticah tisto pomlad v resnici ni bil krščen noben Rudolf Pauer, zato pa naj bi se zelo blizu zadnjega naslova Gabrijela Pauerja, le sedem številčk stran, na Gleisdorferstrasse 87, 29. marca rodil deček, ki so ga krstili za Rudolfa. H krstu ga je prinesla botra, soproga nekega branjevca, kot nezakonsko mater pa dala vpisati kuharico z imenom Mathilda Prebelitsch. Nekdo je zaslutil, da tu nekaj ne drži, zato je krstitelj pred materinim imenom zapisal še: »domnevno« (*angeblich*).¹⁰² Gabrijel in Theresia sta medtem očitno prišla na slab glas kot lažna zakonca Pauer, zato si preprosto nista več mogla privoščiti, da bi se pred duhovniki domače župnije še naprej predstavljala za poročena. Nasprotno sta vlogo zakoncev brez težav odigrala v sosednji primestni župniji, kjer sta imela otroka v reji in kjer so Rudolfa kmalu zatem pokopali. Ob smrti je imel sicer skoraj dva meseca, ne le 17 dni. Tudi to bi bilo lahko preišljena laž njegovih staršev, ne napaka. Pokopali so torej otroka, ki se uradno sploh ni rodil in je bil ob smrti v resnici starejši. Morda se tudi ni zgodilo prvič, da sta dala lažna zakonca Pauer svojega otroka v rejo v podeželsko okolje. Popisnice ljudskega štetja 1857, ki bi lahko povedale, kateri otrok je tedaj živel pri njiju v Gradcu in kateri ne, nam tu niso v pomoč. Štetje je namreč zajelo samo v Gradec pristojne, t. i. domače prebivalce in mednje Theresia ni

¹⁰⁰ Leta 1855, ko se je Pauer še predstavljal kot uradnik državnega knjigovodstva, so v deželnem šematizmu pri tem državnem uradu navedeni celo uradni sluge (*Handbuch vom Kronlande Steiermark 1855*, str. 200–202).

¹⁰¹ DAG, Matriken-Zweitschriften, Graz–St. Peter, Sterbefälle 1860, pag. 60.

¹⁰² DAG, Matriken-Zweitschriften, Graz–Hl. Blut, Geburten 1860, fol. 11.

sodila, Gabrijel pa se je spretno prikrikl oziroma spremenil v neporočenega Antona Bauerja, vpisanega skupaj z obema drugima bratoma pri svojem očimu Carmasiniju, hišnem posestniku na h. št. 813 (nova 1066).¹⁰³

Koliko se je Gabrijel ob pogrebu otroka leta 1860 zlagal glede svojega poklica – slaščičar in zasebni uradnik – je vprašanje zase. Nemara se je res preživljal kot »zakotni pisar« in poskusil srečo s peko slaščic. A kakor koli, graški mestni naslovník iz leta 1862 ne navaja njegovega imena niti med samostojnimi stanovalci niti med obrtniki živilske stroke.¹⁰⁴ Ugotovitev glede na izkušnje z ljudskim štetjem 1857 niti najmanj ne preseneča. Da bi se razvpiti sin vrnil živeti k materi in očimu in v naslovníkih samo zato ne bi bilo njegovega imena, pa je glede na njegov življenjski slog komajda še na meji verjetnega.¹⁰⁵ S »soprogo« Theresio se je razšel neznano kdaj med letoma 1860 in 1866, ko je bil ob ljudskem štetju v kaznilnici Karlau.¹⁰⁶ Theresie ni leta 1866 ne med domačimi ne med »tujimi« prebivalci mesta, ne s priimkom Pauer (Bauer) in ne Hoffory, prav tako ni njenih dveh otrok.¹⁰⁷ Precej skrit, komaj opazen je tudi Gabrijel. Ko ne bi za njegovo »prehodno bivanje« v karlauski kaznilnici vedeli iz zapuščinskega spisa za leta 1870 umrlo materjo, bi utemeljeno dvomili, da je v knjigi ljudskega štetja res vpisano njegovo ime. Naveden namreč ni med domačimi, temveč med tujimi prebivalci Gradca, in sicer na naslovu kaznilnice kot kaznjeneč (*Sträfling*), in to z napačno letnico rojstva 1824 namesto 1825 ter brez navedbe občine izvora.¹⁰⁸ Očitno ni zadnje navedbe samo zato, ker je bil Pauer domačin, toda ob tako skopih podatkih ga brez siceršnjega védenja o njegovi usodi ne bi bilo mogoče z gotovostjo identificirati. Še posebej ker je v popisnici štetja kot kraj njegovega rojstva naveden Gradec.¹⁰⁹ Še bolje se je prikrikl ob ljudskem štetju 1869, ko je kot kaznjeneč v Karlauu naveden z letnico rojstva 1818 – bil bi

¹⁰³ STAG, Konskriptionsprotokoll 1857 (einheimisch), B P, s. p.; C K (einheimisch), s. p.

¹⁰⁴ *Adressbuch 1862*.

¹⁰⁵ Njegov očim Franz baron Carmasini je v naslovníku za leto 1867 naveden na naslovu Burggasse 17, v ulici pod graško stolnico (*Adreß und Geschäfts-Handbuch 1867*, str. 73), kjer je prebival tudi leto prej po ljudskem štetju (STAG, Volkszählungsbuch 1866 A–F, s. p.), v naslovníku za leto 1862 pa njegovo ime med samostojnimi prebivalci mesta pogrešamo (*Adressbuch 1862*). Morda je izpuščen pomotoma ali pa sta z ženo tedaj prebivala pri njenem bratu Janezu Nepomuku vitezu Resingenu na Dobrni, na kar bi lahko kazalo dejstvo, da je Jožefa tam v letih 1861 in 1862 dvakrat izpričana kot krstna botra (NŠAM, Matične knjige, Dobrna, R 1848–1866, fol. 96, 105).

¹⁰⁶ STAG, Volkszählungsbuch 1866, O–S fremdzuständig, s. p.

¹⁰⁷ STAG, Volkszählungsbuch 1866, A–F einheimlich; P–Sch einheimisch; A–E fremdzuständig; F–J fremde; O–S fremdzuständig, s. p.

¹⁰⁸ STAG, Volkszählungsbuch 1866, O–S fremdzuständig, s. p.

¹⁰⁹ STAG, Volkszählung 1866, K Viertel Karlau, H. Nr. 1141/1–1283, Haus Nr. 1254.

toorej sedem let starejši – nedomačin in po poklicu zasebni uradnik.¹¹⁰ Na podlagi graškega arhivskega gradiva danes žal ni mogoče ugotoviti, kdaj natanko je Gabrijel pristal v kaznilnici Karlau (najpozneje leta 1866), enkrat samkrat ali večkrat, kako visoko kazen so mu naložili in zaradi česa. O državnem uradniku, pomožnem uradniku in končno zasebnem uradniku in domnevnem slaščičarju Gabrijelu Pauerju ter njegovem početju v šestdesetih letih 19. stoletja bi se najlaže poučili, ko bi se ohranili sodni spisi deželnega sodišča za kazenske zadeve¹¹¹ ali vsaj knjige zapornikov kaznilnice Karlau pri Gradcu.¹¹² Gotovo je o njegovih navzkrižjih z zakonom pisalo graško časopisje, a si »lump« ne zasluži tolikšne pozornosti, da bi se kdo na slepo lotil iskanja morebitnih časopisnih vesti o njegovih prav gotovo malo pomembnih in zanesljivo nečastnih »podvigih«. Prav mogoče je, da se je Gabrijelova »soproga« Theresia že leta 1860 preselila v Straß, kajti kot je pozneje izpričal njen zakoniti mož Hoffory, naj bi bila tisto leto tam skupaj s hčerko Gabrielle.¹¹³ Ob ljudskem štetju leta 1866, kot rečeno, ni bilo v Gradcu ne nje ne obeh njenih otrok. Pojavila se je, vendar sama, spet ob štetju leta 1869, ko je bila kot sobarica (*Kammerfrau*) v službi pri Leopoldu vitezu Kamierrju, za tri leta pomlajena (roj. 1821) in z netočnim krajem rojstva. Na Gabrijela je očitno že »pozabila«, kajti označena je kot soproga knjigoveza, pristojna v Straß, v Gradcu pa je prebivala šele od začetka leta 1869, in to začasno.¹¹⁴ Njenih otrok Gabrielle in Josefa tudi v indeksih tega ljudskega štetja ni, vsaj ne s priimki Pauer, Bauer ali Hoffory.¹¹⁵

Gabrijel Pauer je bil zadnjič izpričan kot živ malo po vrnitvi iz zapore. 6. julija 1871 se je z naslova Gleisdorfergasse 9, kjer je stanoval, s t. i. dedovanjsko izjavo obrnil na okrajno sodišče v Gradcu. V njej pravi, da je po materini smrti leto prej zaradi »svojih tedanjih žalostnih življenjskih razmer« sprejel samo v vednost zapisnik o smrti in ni ugovarjal navedbi, da je pokojnica umrla brez premoženja. Zdaj pa naj bi zadevo raziskal in iz besed svojega očima Franza Carmasinija razbral, da je mati vendarle premogla še nekaj imetja. Malo prej je dvignila kavcijo 6.000 goldinarjev in tako naj bi v denarju zapustila 4.500 goldinarjev, nekaj pohištva, obleke in perila, vse skupaj v vrednosti 6.000 goldinarjev. Očim

¹¹⁰ STAG, Volkszählung 1870, Index P–R, s. p.

¹¹¹ Spisi deželnega sodišča za kazenske zadeve v Gradcu za čas od 1815 do 1877 skoraj niso ohranjeni, v šestdesetih letih je izjema samo leto 1867 (StLA, Findbehelf Landesgericht für Strafsachen Graz).

¹¹² Gradivo kaznilnice Karlau je ohranjeno šele od leta 1900 dalje; veliko je bilo uničenega ob koncu 2. svetovne vojne, sicer pa gredo personalni spisi načeloma v uničenje 30 let po končanem prestajanju kazni (dopis Justizanstalt Graz–Karlau avtorju 13. 5. 2009).

¹¹³ StLA, Statthaltereie, K 993, No. 14278/1876, 26. 9. 1876.

¹¹⁴ STAG, Volkszählung 1870, Viertel Graben, H. Nr. 1175–1310, Haus Nr. 1294.

¹¹⁵ Prav tam, Index A–C, G–H, P–R.

naj bi mu vse to zamolčal, zato je zdaj vložil pogojno dedovanjsko izjavo s prošnjo, naj sodišče ukrepa, sam pa se »brez pomoči, sredstev in ubog« prepušča sodni zaščiti.¹¹⁶ Na sodnem naroku je očim Franz Carmasini povedal, da je pokojna Jožefa leta 1869 res dvignila omenjeno kavcijo, naloženo pri štajerski zemljiškoobvezni obvezi, ter podal specifikacijo njenih dolgov in raznih stroškov, po kateri naj bi pokojnici nazadnje ostalo le nekaj več kot 20 goldinarjev. Obenem je izjavil, da je pohištvo njegova last, in tudi, da je Gabrijelu kot darilo izročil tri kovinske predmete, vredne 157 goldinarjev.¹¹⁷ A Gabrijel Pauer je vztrajal, da bi moralo biti materine zapuščine še vedno za 476 goldinarjev, zato jih je zahteval po sodni poti.¹¹⁸ Očitno je imel še vedno dovolj denarja za odvetnika, ob pomoči katerega se je odločil za tožbo zoper očima,¹¹⁹ ne vemo pa, ali je nazadnje kaj dosegel.

Zanesljivi podatki o njem sežejo le do začetka leta 1872, ko je še tekla omenjena pravda¹²⁰ in je bil v 47. letu starosti. Pozneje ga ni v nobenem graškem mestnem naslovniku,¹²¹ niti v policijski prijavno-odjavnih evidencah prebivalcev mesta,¹²² prav tako ga pogrešamo v indeksih ljudskih štetij od leta 1880 dalje.¹²³ Ko je njegova lažna soproga Theresia leta 1876 prosila za uradno spremembo očetovstva tedaj še mladoletne 20-letne hčerke Gabrielle, ne izvemo ničesar ne o hčerkinem novem uradnem očetu ne o biološkem roditelju Gabrijelu Pauerju. Šele moje znanstvo z ugotovljenimi potomci Gabrijelove sestre Terezije, por. Sterger, je navrglo namig na približen čas in deželo, kjer naj bi se njegovo življenje izteklo. Po rodoslovnih zapiskih Terezijinega vnuka dr. Friedricha Weis-Ostborna (1896–1978) je Gabrijel Pauer domnevno umrl leta 1882 v Bosni; tako gre vsaj razlagati navedbo: »gestorben in Bosnien 1882?«. ¹²⁴ Kaj je »nesrečnega« petdesetletnika odvedlo tja,

¹¹⁶ StLA, Bezirksgericht Graz, D 929/1870, 6. 7. 1871.

¹¹⁷ Prav tam, 18. 7. 1871.

¹¹⁸ Prav tam, 21. 7. 1871.

¹¹⁹ Prav tam, 23. 12. 1871, 13. 1. 1872.

¹²⁰ Gl. prejšnjo opombo.

¹²¹ *Neues Adreßbuch 1871*; *Grazer Geschäfts- und Adreß-Kalender 1877, 1878, 1879, 1880, 1882, 1883, 1884, 1885*.

¹²² STAG, MPG, Meldebücher 1876–1891, Pa; Meldekartei, Knr. 25.

¹²³ STAG, Volkszählung 1880, Index P–R; Volkszählung 1890, Index L–P; Volkszählung 1900, Index L–P, Volkszählung 1910, Index N–P.

¹²⁴ Genealoški zapiski v arhivu dr. Franza Mahnerta, Edelsgrub pri Gradcu, kopije v arhivu avtorja. – Gre za prepis iz gradiva, ki naj bi nastalo leta 1883 in katerega avtor naj bi bil »Onkel Johann«, po Mahnertovem mnenju sorodnik Johann Paul Pauer iz hrastovške veje Pauerjev, umrl 1889 v Gradcu. Okoliščine o smrti Gabrijela Pauerja, strica Weis von Ostbornove žene Angele Sterger (1844–1921), so bile tedaj še v svežem spominu.

lahko samo ugibamo. Priložnost za nov začetek, preprosto »posli«? V državno službo ga glede na preteklost zanesljivo ne bi sprejeli, ali pač v kakšnem zakotju na novo osvojene še pred kratkim turške pokrajine. Znanje slovenščine mu je lahko tam več kot koristilo. Poizvedovanje za njim v sarajevskem državnem arhivu in za bosansko-hercegovskimi šematizmi v tamkajšnji nacionalni biblioteki ni dalo nobenih sadov.

Kako je prišla vest o njegovi smrti do graških sorodnikov in kakšna je bila njena vsebina, lahko danes zgolj buri domišljijo, kolikor v arhivu katerega od daljnih sorodnikov vendarle ne leži kak dokument o zadnji poti »problematičnega« Gabrijela. Dejstvo je, da še več kot sto let po smrti ni bil povsem pozabljen. Pravnuk njegove sestre Terezije Sterger dr. Bruno Brandstetter (1893–1994) je pri svojih 95-ih v tipkopisnem delu o gradovih svojih sorodnikov, dejansko »rodbinski kroniki«, zapisal, da je bil Gabrijel notoričen goljuf in zadolževalec (*ein notorischer Betrüger und Schuldenmacher*), okoli leta 1870 zaprt v Karlauu. Brandstetter je domneval, da je s tem zelo prizadel svojo sestro Terezijo, ki je (tudi zato) leta 1869 naredila samomor.¹²⁵

Se je rod sleparja Gabrijela nadaljeval?

Preden se posvetimo Tereziji, edini sestri bratov Pauer, se ustavimo še pri otrocih Gabrijela Pauerja. Dva – Johann Nepomuk Gabriel (r. 1854) in Rudolf (r. 1860) sta, kot smo videli, umrla kmalu po rojstvu, hči **Gabrielle** (r. 1856) pa je pri dvajsetih spremenila priimek in »identiteto«. Postavljata se vprašanji, kakšna je bila njena nadaljnja usoda in ali je odrasel tudi njen tri leta starejši brat Josef Gabriel (r. 1853). Gabrielle, od leta 1876 s priimkom Hoffory, srečamo ponovno in tokrat zadnjič leta 1892, ko ji je bilo 36 let in ni bila poročena. Z materjo Theresio Hoffory sta navedeni v tisto leto začetni mestni prijavno-odjavni kartoteki, in sicer sta bili vpisani že ob nastanku kartoteke.¹²⁶ Toda v Gradcu nista prebivali kontinuirano. Ni ju namreč v indeksu ljudskega štetja leta 1890,¹²⁷ v mestnih naslovnikih pa se je Theresia pojavljala kot zasebnica od leta 1877 dalje, torej po »legalizaciji« Gabrielle kot Hofforyjeve hčerke, od 1881. do 1884. vseskozi na istem naslovu in po večletni prekinitvi

¹²⁵ Brandstetter, *Burgen und Schlösser*, str. 105–106. – Brandstetterju se je sicer pripetila napaka, da je pomešal Gabrijelove osebne podatke s podatki o njegovem stricu. Pomotoma ga je namesto za brata svoje prababice razglasil za brata njene matere in mu dal ime »Gabriel R. v. Resingen«.

¹²⁶ STAG, MPG, Meldekartei, Knr. 271, Hoffory Theresia.

¹²⁷ STAG, Volkszählung 1890, Index A–L.

prav tam spet leta 1891.¹²⁸ Kako in kdaj je prihajala v Gradec in ga zapuščala, ne razkriva prijavno-odjavna knjiga policijske direkcije, saj v njej Theresiino ime iščemo zaman.¹²⁹ Imena njenega moža Friedricha, nasprotno, ne srečamo niti v naslovnih in očitno sploh nikoli ni prebival v Gradcu. Umreti je moral nekje zunaj Gradca, vsekakor kmalu po priznanju Gabrielle za svojo hčerko, saj je bila Theresia po ljudskem štetju leta 1880 že vdova, pristojna v Straß.¹³⁰ Po poklicu je bila šivilja in je z neporočeno 24-letno Gabrielle živela na istem naslovu kot desetletje pozneje, v najetem stanovanju na Morellenfeldgasse 24.¹³¹ Leta 1892, ko obe Hofforyjevi zasledimo zadnjič, je bila tedaj 74-letna Theresia navedena kot vdova izdelovalka oblek (*Kleidermacherin*), pri hčerki ni navedbe poklica, pri obeh pa najdemo napačni letnici rojstva (1828 namesto 1818 in 1855 namesto 1856).¹³² Preseneča, da v kartoteki ni poznejših sprememb bivališča ali osebnega stanja (smrti, poroke), kar prejkone navaja k sklepu, da sta se z območja mestne občine odselili. Ljudski štetji leta 1900 in 1910 ju tu nista zabeležili.¹³³ Njunih smrti tudi ni najti niti v mrliških maticah župnije Srca Jezusovega,¹³⁴ v katero je sodilo njuno graško stanovanje, niti v poznejših mestnih naslovnih,¹³⁵ iz današnjih pokopaliških evidenc pa tudi ni ugotovljiv njun morebiten pokop na ožjem območju Gradca.¹³⁶ Gabrielle, ki ji je bilo leta 1892 sicer že 36 let, bi se še lahko poročila in imela otroke, a ostaja ta morebitna veja Valvasorjevega potomstva za zdaj neugotovljena. Njene poroke in smrti tako kot materine smrti ni niti v matičnih knjigah župnije St. Veit am Vogau, kamor je spadal Straß in kamor sta bili pristojni.¹³⁷

Še veliko manj vemo o Gabriellinem bratu **Josefu Gabrielu**, ki je znan samo iz vpisa v krstni matici, v kateri ni nobene poznejše zaznambe kot pri sestri.¹³⁸ Če sklepamo po navedbi Friedricha Hofforyja, zakonitega moža matere Pauerjevih otrok, je Theresia leta 1860

¹²⁸ *Neues Adreß- und Geschäftshandbuch 1877*, str. 143; *Grazer Geschäftshandbuch und Adreß-Kalender 1878*, str. 276; *1879*, str. 182; *1880*, str. 202; *1881*, str. 205; *1882*, str. 224; *1883*, str. 211; *1884*, str. 220; *1885*; *1886*; *1887*; *1889*; *1890*; *1891*, str. 256.

¹²⁹ STAG, MPG, Meldebücher 1876–1891, H.

¹³⁰ Friedrich Hoffory ni umrl v Strassu, kamor je bil sicer pristojen in kjer je potrjeno živel (prim. DAG, Matriken-Zweitschriften, St. Veit am Vogau, Sterbefälle 1871–1890).

¹³¹ STAG, Volkszählung 1880, G, H.

¹³² STAG, MPG, Meldekartei, Knr. 271, Hoffory Theresia.

¹³³ STAG, Volkszählung 1900, Index G–K; Volkszählung 1910, Index H–J.

¹³⁴ DAG, Matriken-Zweitschriften, Sterbefälle 1891–1915.

¹³⁵ Prim. *Grazer Adressenbuch für 1893; 1894; 1895; 1896*.

¹³⁶ Po informaciji Hauptverwaltung des Zentral-, St. Peter-Stadt- und Steinfeldfriedhofes, Graz, 28. 2. 2011.

¹³⁷ DAG, Matriken-Zweitschriften, St. Veit am Vogau, Trauungen 1891–1899; Sterbefälle 1891–1930.

¹³⁸ DAG, Altmatriken, Graz–Hl. Blut, Taufbuch XXX 1850–1857, pag. 201.

pripeljala v Straß samo hčerko Gabrielle, staro torej štiri leta. A kdo lahko trdi, da ni bil tedaj z njima tudi sedemletni sin, kaj šele, da je ta predtem zagotovo umrl? Če je preminil pred letom 1876, ko je Gabrielle uradno postala Hofforyjeva hči, je razumljivo, da ga v dokumentih o uradni spremembi očetovstva niso omenjali. Kolikor sam, tedaj že polnoleten, ni hotel spremeniti priimka, pa bi bilo navajanje njegovega obstoja nepotrebno in končno pred oblastmi neoportuno. In če je umrl še kot otrok, niti ni nujno, da je materin mož Hoffory zanj sploh vedel. V graških evidencah prebivalstva od leta 1880 dalje ni nobenega Josefa Gabriela Pauerja niti z obliko priimka Bauer. Iz Gradca bi ga lahko dotlej odvedlo nešteto poti, kamor koli in kadar koli. Že če so ga kot otroka oddali v rejo kam na podeželje tako kot njegovega po naključju odkritega mlajšega brata Rudolfa, se je znašel zunaj dosega graških virov. In vendar ni izključeno, da je ostal v Gradcu in se nekako prikril zanesljivi identifikaciji. V prijavnno-odjavni kartoteki mestnih prebivalcev 1892–1925 najdemo namreč dva Josefa Bauerja, oba rojena istega leta kot naš Josef Gabriel Pauer, torej 1853., in oba neporočena.¹³⁹ Zamenjevanje priimkov Pauer in Bauer ne bi bilo nič nenavadnega, glede na to, da se je to nekajkrat zgodilo tudi pri Gabrijelu in Gabrielle Pauer. Celo pri krstu prvorojenca Josefa Gabriela so očeta Gabrijela najprej vpisali z napačno začetno črko priimka: Bauer.¹⁴⁰ Še več, oba Josefa Bauerja iz omenjene kartoteke naj bi se rodila leta 1853 (brez navedbe datuma) v Gradcu, to pa možnosti za njuno identifikacijo močno poveča. Tega leta sta bila namreč v graških župnijah krščena le naš Josef Gabriel Pauer in neki Josef Bauer, tri leta prej in več let po tem letu pa noben Josef Pauer oziroma Bauer.¹⁴¹ Josef Bauer je bil tri mesece starejši od Pauerja, rojen 18. marca 1853 kot sin slikarja in hišarja Johanna v Idelhofgasse 669 na desnem bregu Mure. Po krstni matici je umrl 15. maja 1893 v Gradcu,¹⁴² kar se ujema z navedbo v prijavnno-odjavni kartoteki.¹⁴³ V Gradcu je nenehno prijavljal in odjavljal naslove, izpričan pa je kot hlapec, hišni hlapec, dninar, nazadnje kot kočijaž in mesar.¹⁴⁴ Drugi Josef je po kartoteki bival v Gradcu samo prehodno med letoma 1900 in 1903 kot hlapec in je prišel iz

¹³⁹ STAG, MPG, Meldekartei, Knr. 25, Bauer Josef.

¹⁴⁰ Kot v op. 138.

¹⁴¹ DAG, Indizes zu Grazer Taufmatriken.

¹⁴² DAG, Altmatriken, Graz–St. Andrä, Taufbuch VII 1840–1854, fol. 327.

¹⁴³ Josef, kočijaž in pomočnik konjskega mesarja, je v Gradcu prebival že ob nastavitvi kartoteke leta 1892, zamenjal v dobrem letu štiri stanovanja in umrl 15. maja 1893 za sifilisom kot samski. Datum smrti v kartoteki je točen in se ujema tudi z mrliško matico (DAG, Matriken-Zweitschriften, Graz–St. Anton (Landeskrankenhaus), Sterbefälle 1893, pag. 43).

¹⁴⁴ STAG, MPG, Meldebücher 1876–1891, Ba, s. p.; Meldekartei, Knr. 25, Bauer Josef. – Glede na ponavljajoča se bivališča vse kaže, da gre pri vseh prijavih od leta 1877 do leta 1892 za istega človeka.

Unterpremmstättna v graški okolici. Če je bil torej res rojen leta 1853, gre skoraj zanesljivo za Josefa Gabriela Pauerja.¹⁴⁵ A če so se graški mestni uradniki ušтели pri letnici in kraju rojstva, je ta Josef Bauer bolj verjetno človek, ki se je rodil 25. novembra 1862 v Unterpremmstättnu kot kajžarski sin¹⁴⁶ in je bil prvič izpričan v Gradcu že leta 1890 kot 28-letni samski konjski hlapec.¹⁴⁷ Kam in kdaj se je odselil, policijska evidenca ne pove, toda očitno je Gradec zapustil kmalu, ker ga v na novo nastavljeni kartoteki iz leta 1892 ni več. Tudi hlapec Josef Bauer, ki je leta 1900 prišel iz Unterpremmstättna, je leta 1903 odšel neznano kam. V matičnih knjigah župnije Premmstätten pozneje nista bili vpisani ne poroka ne smrt osebe s tem imenom, prav tako nista tam izpričani njegovi domnevna mati in sestra Hofforyjevi.¹⁴⁸ Pomenljivo je dejstvo, da Josef Bauer pri domnevno 50-ih glede na samski stan ni imel (legitimnih) potomcev. Kolikor je bil ta hlapec res sin »notoričnega goljufa in zadolževalca« Gabrijela Pauerja, lahko torej s precejšnjo gotovostjo sklepamo, da se Valvasorjev rod po njem ni nadaljeval. Morebitni zunajzakonski biološki potomci Gabrijelovih otrok, Josefa Gabriela Pauerja in Gabrielle Hoffory, pa so seveda poglavje zase.

Če sklenemo: Samo popravek priimka in podatka o očetu pri Gabrielle Pauer v krstni matici je razkril, da sin velenjskega graščaka Gabrijel Pauer sploh ni bil poročen in da so bili vsi štirje njegovi ugotovljeni otroci »lažni Pauerji«, čeprav njegovi biološki otroci. Koliko takih otrok, rojenih zunaj zakona, je bilo sicer v Valvasorjevem potomstvu, ve lahko samo Vsemogočni.

Nesrečna Terezija Pauer, por. Sterger, in njen prikriti samomor

Stvarniku je pridržano tudi védenje o okoliščinah smrti **Terezije Pauer, poročene Sterger** (1826–1869), edine Gabrijelove sestre. Danes vemo, da je bila ena od dveh Valvasorjevih potomcev, ki sta se poročila skoraj sočasno (oba sta nazadnje živela v Gradcu) in sredi 19. stoletja v vsem sorodstvu edina dobila otroke, po katerih se polihistorjev rod nadaljuje do danes. Drugi je bratranec Terezijine matere Franc vitez Gadolla (1797–1866), čigar otroci so bili po večini celo nekaj mlajši od Terezijinih. S Terezijo Pauer in Francem

¹⁴⁵ V župniji Premmstätten ni bil v letih okoli 1853. krščen noben Josef Bauer, je pa navzoč priimek Bauer (DAG, Matriken-Zweitschriften, Premmstätten, Taufen 1843–1860).

¹⁴⁶ Prav tam, Taufen 1862, fol. 4.

¹⁴⁷ STAG, MPG, Meldebücher 1876–1891, Ba, s. p.

¹⁴⁸ Prav tam, Sterbefälle 1892–1953; Trauungen 1890–1914.

Gadollo je prišlo rodovno deblo Valvasorjevega potomstva do drugega najožjega grla doslej, ko mu je že grozil konec, a se je v 20. stoletju bujno razcvetelo, saj sta imela »ključna potomca« skupaj deset otrok, danes pa živi več kot sto potomcev sedmih od desetih otrok.¹⁴⁹

SLIKOVNA PRILOGA 2:

Terezija Pauer, por. Sterger (1826–1869) (last dr. Walter Brandstetter, Gradec)

Terezijino usodo smo že nakazali. Ob smrti matere leta 1870 je v zapuščinskem spisu navedena kot pokojna in njeno mesto so kot potencialne dedinje zasedle njene štiri hčerke. V istem spisu sem tudi prvič našel Terezijin priimek po poroki – Sterger. Ta je dal komajda slutiti, da izvira s Kranjskega in bi ga slovensko pisali Stergar oziroma Strgar. Terezijine hčerke so tedaj vse, tudi že poročena, živele pri svojem očetu, odvetniku dr. **Francu (Franzu) Stergerju**, v njegovi vili (*in dessen Villa*). Po tastovi poti je šel tudi zet, mož hčerke Angele, odvetniški pripravnik, ki je v spisu naveden samo s priimkom Weiß (pravilno Weis). Ta podatek je bil pozneje ključnega pomena pri iskanju morebitnih potomcev in me je ob pomoči graškega kolega z enakim priimkom dr. Norberta Weiße pripeljal do rodbine Weis von Ostborn, danes Weis-Ostborn, natančneje do zadnje nosilke priimka, upokojene učiteljice Elfriede Weis-Ostborn (1921), ki me je napotila na svojega nečaka dr. Franza Mahnerta.¹⁵⁰

A vrnimo se k njuni prednici, praprababici oziroma prapraprababici Tereziji Pauer, poročeni Sterger. Ime njenega uglednega in premožnega moža se seveda pojavlja v vseh graških mestnih naslovnih, zato ni bilo težko ugotoviti, v kateri župniji so prišle na svet njene hčerke in kje se je omožila. Neprimerno težje pa bi bilo iskanje Terezijine morebitne poroke, ko ne bi iz zapuščinskega spisa njene matere vedeli, s kom je bila poročena in od kdaj približno. Omožila se je že 14. novembra 1842, ko je komaj dobro prišla v Gradec, in sicer v stolnici, svoji matični župnijski cerkvi. Tedaj ji je bilo šele dobrih 16 let, njen izvoljenec dr. Franc Sterger, sin graščaka Antona iz manjše graščine Brest (*Ebenporten*) na Ljubljanskem Barju, pa jih je štel že 35.¹⁵¹ Štajerska različica »cvetja v jeseni« se je prav tako končala

¹⁴⁹ Natančno o tem: Golec, Valvasorjevo neznano potomstvo, 2. del (v tisku).

¹⁵⁰ Prim. Golec, »Der Hudič ist hier zu Hause«, str. 66.

¹⁵¹ DAG, Matriken-Zweitschriften, Graz–Dom, Trauungen 1842, Nr. 28. – Vpis v poročni matici razkriva dva ne pomembna podatka: nevesta je stanovala na Sporgasse 54, ulici, ki povezuje Glavni trg in Karmelitski trg, o njenem pokojnem očetu Gabrijelu Alojzu Pauerju pa je zapisano, da je bil najprej gospodarski skrbnik (*Oekonomie Besorger*) gospostva Velenje in nato njegov lastnik. – DAG, Matriken-Zweitschriften, Graz–Dom, Trauungen 1842, Nr. 28. – Rojstvo Franca Stergerja 10. decembra 1807 je vpisano v krstno matico župnije Ig

tragično, a ne v cvetu Terezijine mladosti, temveč 27 let pozneje, na pragu njene »jeseni«, tik preden je prvič postala babica.

Franc Sterger, graški študent,¹⁵² je bil ob poroki že nekaj časa doktor prava, vendar najbrž še ne samostojen odvetnik. Kot dvorni in sodni advokat je namreč prvič naveden pri krstu druge hčerke dve leti zatem, nato se je leta 1845 prvič pojavil med odvetniki tudi v deželnem šematizmu.¹⁵³ Zakonca sta najprej živela v Sackgasse in se še pred rojstvom drugorojenke preselila na še prestižnejšo Herrengasse. Rodilo se jima je pet hčerk, a je ena takoj po rojstvu umrla. Sledile so si takole: 21. decembra 1843 *Gabrielle – Jella (Gabriele*

(NŠAL, ŽA Ig, R 1805–1812, fol. 16). Njegovi starši »gospod« Anton Sterger (St(e)rgar) in »gospa« Marija roj. Učan, so v graščini Brest prebivali vsaj od leta 1794, ko se jim je tu rodil prvi znani otrok (zadnji leta 1812), iz matičnih knjig pa ni mogoče razbrati njihovega poklica oziroma stanu, ker teh podatkov pri starših krščencev ni in ker Stergerji niso nikoli izpričani kot krstni botri (prav tam, R 1784–1794, fol. 120; R 1794–1805, fol. 12, 37, 57, 71; R 1812–1818, fol. 3). Poročna knjiga za župnijo Ig iz tega časa ni ohranjena. – Podatki B. Brandstetterja, da je bil Frančev oče prej poštni mojster v Sv. Križu pri Trstu in od 1798 na Razdrtem, niso točni, saj se ne ujemajo s kronologijo in so enaki kot za Stergerjevega svaka (Brandstetter, *Burgen und Schlösser*, str. 201–202). Anton Sterger naj bi graščinico Brest (Ebenporten) kupil od družine Portner, medtem ko naj bi njegova soproga Ana Marija izvirala iz družine leta 1695 poplemenitenih Utschanov s predikatom »auf Khutschhoff« (prav tam, str. 201, 205). Viri v resnici ne potrjujejo njenega plemenitega stanu. Po danes nepreverljivih ugotovitvah izžanskega župnika F. Štembala s konca 19. stoletja naj bi bila Marija Učan domačinka, leta 1793 omožena s priseljencem Antonom Stergerjem (NŠAL, ŽA Ig, II Status animarum Pfarre Ig ab anno 1700, pag. 307). Kako in kdaj je Sterger prišel do lastništva graščinice, ni pojasnjeno, ker kot taka ni vpisana v kranjsko deželno desko (ARS, AS 315, Deželna deska za Kranjsko, indeks). Pozna jo sicer že Valvasor, kot zgrajeno poznega leta 1664 (Valvasor, *Die Ehre* XI, 124–125), pozneje pa je bila le navadna huba gospostva Ig (Okrajno sodišče v Ljubljani, Zemljiška knjiga, k. o. Tomišelj, gl. knj. 201–300, vl. 216). Deželnodeskino posest imenje Studenec, prej urad Codellijevega gospostva Thurnau, je Sterger kupil šele leta 1803 (ARS, AS 315, Deželna deska za Kranjsko, gl. knj. I, fol. 234, 235), ko je z družino že desetletje prebival v Brestu. Leta 1826 je v franciscejskem katastru označen kot tamkajšnji graščak – »Gutsbesitzer in Wröst« (ARS, AS 176, Franciscejski kataster za Kranjsko, L 296, k. o. Tomišelj, abecedni seznam lastnikov, 12. 2. 1826), ob smrti leta 1833 pa kot lastnik imenja Brest in posestnik – »Inhaber der Gült Ebenporten und Realitäten Besitzer« (NŠAL, ŽA Ig, M 1818–1840, fol. 127). M. Smole v svojem delu o kranjskih graščinah graščine Brest sploh ne obravnava (Smole, *Graščine*).

¹⁵² Sterger, leta 1807 rojeni Kranjec iz Bresta (*Carniol. Ebenporten.*), je bil v prvem letniku prava v Gradcu izpričan leta 1826 (UBG, Ms. 58-2, fol. 246). Predtem je leta 1824 končal ljubljansko gimnazijo (Črnivec, *Ljubljanski klasiki*, str. 374), tako kot pred in za njim njegova brata, leta 1820 Jakob in 1830 Ferdinand (prav tam, str. 366, 386).

¹⁵³ *Handbuch des Herzogthumes Steiermark 1844*, str. 104–105; *1845*, str. 107.

Rosalia Francisca), 9. decembra 1844 *Angela – Angelika (Angelica Theresia)*, 7. januarja 1846 v sili krščena deklica brez imena, 26. januarja 1847 *Henriette – Henrika (Henrica Barbara Maria)* in 16. oktobra 1851 *Olga (Olga Theresia)*, rojena v gradiču Schönau tik poleg mesta.¹⁵⁴ Stergerjev pravnuk Bruno Brandstetter, ki se je poglobljeno ukvarjal zlasti z gradovi in graščinami svojih sorodnikov, navaja, da je praded začel graditi enonadstropni gradič Schönau (*Schönau-Schlößl*) leta 1850, in sicer v historičnem, romantičnem slogu. Tu je družina živela, dokler se niso hčerke pomožile, potem pa se je ovdovali Sterger vrnil v mesto in gradič leta 1879 prodal.¹⁵⁵ V Gradcu je imel sicer eno največjih odvetniških pisarn s številnimi koncipisti, temu ustrezno na prestižni lokaciji v ulici Admontergassel, kjer stoji danes veleblagovnica Kastner und Öhler.¹⁵⁶ O življenjskem slogu družine Sterger priča med drugim izbira krstnih botrov; zadnjima hčerkama sta botrovali graščakinja pl. Prothasijeva in grofica Galler.¹⁵⁷ A kakor koli, Sterger ni nikoli doživel poplemenitve, ki bi mu očitno godila, je pa še dočakal poplemenitnje svojega zeta dr. Johanna Weisa (1872), prav tako odvetnika.¹⁵⁸

Posebno pozornost pritegne spominski zapis Bruna Brandstetterja, ki med drugim kaže na Stergerjevo proslovensko usmeritev in povezanost z rodno Kranjsko. Resda v času, ko nacionalne napetosti še niso dosegle takšnih razsežnosti kot v njegovih poznih letih. Brunu naj bi njegova babica, Stergerjeva drugorojenka Angela Weis von Ostborn (1844–1921), pogosto pripovedovala, da »je bila kot mlado dekle prva, ki je na nekem javnem koncertu v Ljubljani pela slovenske pesmi (nekega zdravnika dr. Ipavitza)«, in to tedaj, ko je »slovensko govorila samo služinčad«. ¹⁵⁹ Kako dobro si je vnuk zapomnil babičino pripoved, bodo morda kdaj razkrili zapisi o ljubljanskih čitalniških nastopih, vsekakor pa je vredno omeniti, da je pomnil dogodek še več kot 120 let pozneje, leta 1988, ko mu je bilo že 95 let (dočakal je skoraj 101 leto). Znanstvo med odvetnikom dr. Stergerjem in graškim primarijem dr.

¹⁵⁴ DAG, Altmatriken, Graz–Hl. Blut, Taufbuch XXIX 1843–1849, pag. 41, 83, 128, 175; Graz–Münzgraben, Taufbuch VII 1846–1852, fol. 185. – Njihova klicna imena navaja Brandstetter, *Burgen und Schlösser*, str. 105.

¹⁵⁵ Brandstetter, *Burgen und Schlösser*, str. 107. – Po mestnih naslovnih je Sterger ostal v že prodani hiši vsaj do leta 1883 in je na Admotergassel naveden od leta 1884 (*Grazer Geschäfts- und Adreß-Kalender 1883*, str. 309; *1884*, str. 316).

¹⁵⁶ Brandstetter, *Burgen und Schlösser*, str. 105.

¹⁵⁷ Kot v op. 154.

¹⁵⁸ 7. novembra 1872 je plemiški naziv »Ritter von Ostborn« dobil zase in svoje potomce Johannov oče Josef Weis (1806–1904), priznan violinist, sicer direktor okrajnega finančnega urada in nekdanji častnik (Golec, »Der Hudič ist hier zu Hause«, str. 61; Frank-Döfering, *Adelslexikon*, str. 558).

¹⁵⁹ Brandstetter, *Burgen und Schlösser*, str. 200.

Benjaminom Ipavcem (1829–1908) je utegnilo biti več kot le bežno. Ne nazadnje je bil Ipavec vrstnik in v celjskih šolah skoraj sošolec bratov Jožefa in Friderika Pauerja.¹⁶⁰ Koliko se je Sterger sicer angažiral za slovensko idejo, ostaja odprto. Ni izključeno, da je bil leta 1848 blizu graški »Sloveniji«. Prav tako ne bi presenečalo, če bi hčerke znale slovensko. Tako Sterger kot žena Terezija Pauer sta vendar izšla iz slovenskega oziroma dvojezičnega nemško-slovenskega okolja. Ne gre dvomiti, da je v njenem graškem domu kot pogovorni jezik prevladovala nemščina, a sta zakonca nemara poskrbela za ustrezen »jezikovni pouk« svojih štirih hčerk. Hči Angela je gotovo vsaj dobro razumela besede, ki jih je prepevala pred ljubljanskim občinstvom. Ne nazadnje je imel odvetnik Sterger med strankami Slovence in ga kot pravnega zastopnika srečamo tudi v slovenskem delu dežele.¹⁶¹ Poleg tega pa je skoraj dve desetletji posedoval posest v Halozah nedaleč od gradu Borl,¹⁶² kjer se je leta 1869 zgodila tudi družinska tragedija – Terezijin samomor.

Družinsko življenje Stegerjevih v tretji četrtini 19. stoletja je torej na kratko ovekovečeno v spominih tistega Valvasorjevega potomca, ki je doslej živel najdlje, edini doživel stoletnico in se k sreči tudi živo zanimal za preteklost svojega rodu. Kakšna ironija usode, da je Bruno Brandstetter veliko črpal iz Valvasorja, vse do smrti pa ni vedel, da je sam njegov neposredni potomec!¹⁶³ Pripovedovanja o doživetjih sorodnikov, ki so iz prve roke zajemala še tja do srede 19. stoletja, so se med drugim nanašala na prastrica Gabrijela Pauerja, ki ga je Brandstetter upravičeno označil kot notoričnega goljufa¹⁶⁴ in na njegovega očima Franza Carmasinja (1809–1876), za katerega pravi, da so ga pastorki zelo cenili.¹⁶⁵ Na to kaže tudi dejstvo, da je bil Carmasini poročna priča vsem trem hčerkam pastorka Terezije Sterger, ki so se poročile za njegovega življenja.¹⁶⁶

Tudi védenje o tem, da se je za navidezno idilo in zunanji uspehi Stergerjeve družine skrivalo marsikaj slabega, dolgujemo Brunu Brandstetterju. Omenil, a ne tudi opisal,

¹⁶⁰ Ko sta brata Jožef in Friderik Pauer leta 1839 končala 3. letnik, je bil Benjamin Ipavec leto dni mlajši od prvega in leto starejši od drugega, v istem letniku privatist (ZAC, ZAC/0868, Mestne šole Celje, fasc. 3, 3/82).

¹⁶¹ Oglas okrajnega sodišča v Arvežu/Arnfeldu, objavljen v časniku *Grazer Zeitung* 11. 4. 1868, str. 275, na primer govori o sodnem naroku v neki hiši v Spodnji Kapli na Kozjaku na zahtevo posestnice nepremičnine, ki jo je zastopal dr. Sterger.

¹⁶² ZAP, ZAP 3/1, Stara zemljiška knjiga za sodni okraj Ptuj, knj. 1072, fol. 1165, 1214.

¹⁶³ Prim. Brandstetter, *Burgen und Schlösser*, str. 200–215, 222, 225. – Za sorodstvo z Valvasorjem sta šele januarja 2010 izvedela njegova več kot osemdesetletna sinova Walter (1924) in Herwig (1929).

¹⁶⁴ Brandstetter, *Burgen und Schlösser*, str. 105–106.

¹⁶⁵ Prav tam, str. 71.

¹⁶⁶ Carmasini je bil poročna priča Angeli – Angeliki 9. 2. 1869, Gabrielle – Jelli 14. 5. 1872 in Olgi 6. 11. 1875 (DAG, Matriken-Zweitschriften, Graz–Münzgraben, Trauungen 1869, pag. 11; 1872, pag. 119; 1875, pag. 25).

je samomor svoje prababice Terezije Sterger, roj. Pauer, in razloge zanj, česar sicer ne razkriva noben znani pisni vir, družinsko izročilo pa pomni samomor zgolj bežno.¹⁶⁷ »Vse kaže, da ni bila srečna ob možu, ki je bil zelo zaposlen s svojim poklicem in ji tudi ni bil zvest. /.../ Leta 1869 je odpotovala v majhno vas Sv. Ana ob vznožju mrakobnega gradu Borl ob Dravi. /.../ 6. aprila 1869 je (tam) naredila samomor.«¹⁶⁸

Še ena zgodba, ki bi ostala raziskovalcem preteklosti za vedno prikrita, ko je Terezijin pravnik ne bi še zadnji hip otel pozabi. Če bi se zanašali samo na navedbe v mrliški matični knjigi župnije Graz–Münzgraben, bi namreč dobili dvakrat netočno sliko: v ulici Schönau št. 44, torej v Stergerjevem gradiču oziroma vili, je 6. aprila 1869 zaradi možganske kapi (*Schlagfluß*) umrla Theresia, soproga dvornega in sodnega odvetnika dr. Franza Stergerja, zaradi nenadne smrti neprevidena, stara 42 let. Na smrt pri Sv. Ani v Halozah ni v matični knjigi niti najmanjšega namiga, pomenljiv je le podatek, da so do pokopa 9. aprila minili trije namesto siceršnjih dveh dni.¹⁶⁹ Bržčas graški duhovnik ni poznal resničnega razloga njene smrti, a vendar preseneča, zakaj ni navedel pravega kraja, ampak namesto tega pokojnično graško bivališče.

Brez družinskega spomina na dejanski kraj smrti na slovenskem Štajerskem ne bi mogli torej niti slutiti, da mrliška matica ne govori resnice. Kaj šele, da odvetnikove soproge v resnici ni zadela kap. Toda tudi mrliška matica župnije Cirkulane (Sv. Barbara) ne pove vsega. Odvetnikova vdova iz Gradca, rojena v Velenju in stara 42 let (dejansko je bila v 43. letu), je preminila 6. aprila 1869 ob 1. uri popoldne na Velikem Vrhu št. 12 zaradi možganske kapi. Po duhovnika naj bi poslali prepozno, dva dni pozneje pa so njeno truplo z dovoljenjem ptujskega okrajnega glavarstva prepeljali v Gradec.¹⁷⁰ Razlog Terezijine smrti so torej bodisi spretno prikrojili bodisi priredili ob tihi privolitvi cerkvenih in civilnih oblasti, saj je bila pokojnica soproga uglednega graškega odvetnika. Spodnještajersko slovensko in nemško časopisje temu ustrezno ni pisalo o še enem samomoru,¹⁷¹ gradivo okrajnega glavarstva, ki je

¹⁶⁷ Ničesar natančnejšega ne vedo o okoliščinah samomora Terezijina prapravnika dr. Walter (1924) in dr. Herwig Brandstetter (1929) ter prapravnika dr. Franz Mahnert (1958). Zadnji ni prepričan, ali je res slišal, »da je šla v Dravo«, kar pa se zdi le malo verjetno.. Samo sklepamo lahko, da je Terezija storila »damsko smrt«, torej z zaužitvijo nečesa strupenega.

¹⁶⁸ Brandstetter, *Burgen und Schlösser*, str. 106.

¹⁶⁹ DAG, Altmatriken, Graz–Münzgraben, Sterbebuch V 1866–1894, pag. 73.

¹⁷⁰ NŠAM, Matične knjige, Cirkulane, M 1838–1871, pag. 436.

¹⁷¹ Prim. *Slovenski gospodar* (Maribor) VIII, št. 14, 8. 4. 1869; št. 15, 15. 4. 1869; *Slovenski narod* (Maribor), II, št. 41, 8. 4. 1869; št. 42, 10. 4. 1869; *Marburger Zeitung* VIII, Nr. 42, 7. 4. 1869; Nr. 43, 9. 4. 1869; Nr. 44, 11. 4. 1869.

bilo za tovrstne smrtne primere pristojno in je dovolilo prevoz trupla v Gradec, pa ni ohranjeno.¹⁷²

Samomor odvetnikove soproge, ki bi se zgodil v Gradcu, bi zelo težko ostal skrivnost, zato si je Terezija za kraj smrti zelo verjetno premišljeno izbrala družinsko posest pri Sv. Ani. S soprogom sta tam leta 1853 kupila podeželsko gosposko hišo (*Herrenhaus*), Veliki Vrh št. 2, ki je nekoč pripadala lastnikom bližnjega Borla in jo je vdovec Franc leta 1871 prodal.¹⁷³ Hišo z vinogradniško posestjo so torej Stergerjevi uporabljali za oddih.¹⁷⁴ V letu Terezijine tragične smrti je prišla velikonočna nedelja na 28. marec, »prevarana in obupana gospa« pa se je od tega sveta poslovila v torek po beli nedelji, morebiti na podaljšanih velikonočnih počitnicah. Kapljo čez rob tegobam, ki so štiridesetletnico pestile že dolgo, je morda pomenila smrt v družini. 31. marca je v Gradcu za kapjo priminila 69-letna teta Frančiška pl. Resingen,¹⁷⁵ ob kateri je Terezija nemara nekoč odraščala.

SLIKOVNA PRILOGA 3:

Prizorišče samomora Terezije Sterger – hiša pri Sv. Ani (Veliki Vrh) v Halozah (foto: B. Golec, oktober 2011)

Morda ni naključje, da se je prav na dan Terezijinega pogreba, 9. aprila na graškem šentpeterskem pokopališču, rodil v Benetkah njen prvi vnuk Friedrich Weis, pozneje Weis von Ostborn in nazadnje Weis-Ostborn. Njegovi starši, poročeni šele dva meseca prej, 9. februarja 1869,¹⁷⁶ niso imeli nobenega razloga, da bi šli tja pričakat otrokovo rojstvo. Benetke so bile poleg tega tedaj že tri leta v drugi državi, Kraljevini Italiji. Mladi par, 23-letni dr. Johann Weis in njegova 24-letna soproga Angela, roj. Sterger, sta bila tam najverjetneje na poročnem

¹⁷² Razen nekaj fragmentov se je za gradivom okrajnega glavarstva Ptuj izgubila vsaka sled (Hernja Masten (ur.), *Vodnik po fondih*, str. 6).

¹⁷³ ZAP, ZAP 3/1, Stara zemljiška knjiga za sodni okraj Ptuj, knj. 1072, fol. 1165, 1214. – O obsegu posesti: ARS, AS 177, Franciscejski kataster za Štajersko, M 151, Veliki Vrh pri Ptuj, Izpisek premere in ceditve, s. d.

¹⁷⁴ Sicer dobro poučeni Bruno Brandstetter ni vedel veliko o tej družinski posesti, ki je v svojem tipkopisu zato tudi ni posebej obravnaval. V zvezi s samomorom svoje prababice je zapisal zgolj, da je bila Terezijina znanka morda lastnica bližnjega gradu Borl Wilhelmine grofice Leslie, toda pri tem je sam povedal, da je ostal Borl v grofičinih rokah le do leta 1851 (Brandstetter, *Burgen und Schlösser*, str. 106).

¹⁷⁵ DAG, Matriken-Zweitschriften, Graz – Hl. Blut, Sterbefälle 1869, Nr. 71; prim. Schiviz von Schivizhoffen, *Der Adel – Graz*, str. 319.

¹⁷⁶ DAG, Matriken-Zweitschriften, Graz–Münzgraben, Trauungen 1869, pag. 11.

potovanju in ju je prezgodnje rojstvo sina prehitelo. Kaj je botrovalo nepričakovanemu porodu, je vprašanje brez odgovora. Samo ugibamo lahko, ali je zakonca še na medenih tednih dosegel telegram o povsem nepričakovani smrti matere in tašče.

Tisto leto 1869 so se torej dogodki v Stergerjevi in širši Resingenovi družini kar prehitevali. V samo dveh mesecih, od 9. februarja do 9. aprila, sta se zvrstila dva vesela in dva žalostna. Poroki drugorojenke Angele, najsi je bila ovirana ali izsiljena, a vendar vsaj za nekatere vesel dogodek, sta v razmiku samo devetih dni sledili dve smrti. V Gradcu je v velikem tednu preminila Terezijina 68-letna neporočena teta Frančiška pl. Resingen, šest dni zatem, 6. aprila, pa si je 43-letna Terezija Sterger na družinski posesti na robu Haloz sama vzela življenje. Ko so jo tri dni pozneje položili k počitku na graškem šentpeterskem pokopališču, je v Benetkah, bržkone po prejeti novici o materini smrti, Angela Weis rodila prvorojenca.

Usode Terezijinih hčera in potomcev do danes

Terezija je s prostovoljno smrtjo zapustila 62-letnega moža Franca in štiri hčerke, stare 18 do 25 let. Skoraj dve desetletji starejši soprog jo je preživel za še skoraj dve desetletji. Od sveta se je poslovil pri 80-ih zaradi starostne oslabelosti, in sicer 26. februarja 1888 v svojem graškem stanovanju.¹⁷⁷ Kot lahko razberemo iz osmrtnice v družinskem arhivu njegovega prapravnika, je zapustil štiri omožene hčerke, štiri zete in sedem vnukov, med njimi kar nekaj zvenceh imen in plemiških naslovov. Gabrielle je bila omožena z univerzitetnim profesorjem dr. Karlom baronom Rokitanskym, Angela z odvetnikom dr. Hansom Weisom, zdaj poplemenitenim v viteza z naslovom Weis Ritter von Ostborn, Henriette je bila ob očetovi smrti soproga nadporočnika Karla Mohra in najmlajša Olga žena notarja Daria Taitija. Tri so imele le po enega otroka, Angela štiri, osmrtnica pa ne pove, kje so navedeni sorodniki dr. Franca Stergerja živeli, kot tudi ne tega, ali so se res vsi zbrali na pogrebu na graškem pokopališču sv. Petra.¹⁷⁸

SLIKOVNA PRILOGA 4:

Osmrtnica dr. Franca Stergerja (last dr. Franz Mahnert, Edelsgrub pri Gradcu)

¹⁷⁷ Prav tam, Graz–Maria Himmelfahrt, Sterbefälle 1888, No. 7.

¹⁷⁸ Osmrtnica dr. Franca Stergerja v arhivu dr. Franz Mahnerta, Edelsgrub pri Gradcu, kopija v arhivu avtorja.

Avtor teh vrstic ne bi vedel za osmrtnico, ko ga ne bi že omenjeno iskanje morebitnih potomcev Angele Sterger, por. Weis, najprej privedlo do njenega prapravnuka dr. Franza Mahnerta. Ta mi je veliko pomagal z gradivom iz družinskega arhiva in postal posrednik pri navezovanju stikov z večjim delom svojega širšega sorodstva. Podatki, kje živijo ali kje so nazadnje živeli daljni sorodniki in kdo so bili, so izjemno pripomogli k mojemu nadaljnemu raziskovanju, ki je za 20. in 21. stoletje vse manj temeljilo na arhivskih virih, zato pa toliko bolj na informacijah Valvasorjevih na novo odkritih potomcev. In vendar marsikdaj ni šlo gladko. Veliko poti se je izkazalo za brezpotja in stranpoti, brez prizadevnih pomočnikov in že skoraj detektivskega dela pa prenekaterega rezultata preprosto ne bi bilo.¹⁷⁹

Kje bi se oziroma se je zataknilo? Mahnertovi še poznajo svoje »bližnje« sorodnike, potomce Angele Sterger, por. Weis-Ostborn (1844–1821), in njene sestre Gabrielle baronice Rokitansky (1843–1914), stiki s potomci drugih dveh sester, Henriette Mohr (1847–1917) in Olge Taiti (1851–1912), pa so se prekinili najpozneje sredi 20. stoletja.¹⁸⁰ Brez genealoških zapiskov Mahnertovega deda in tipkopisnega dela dr. Bruna Brandstetterja o gradovih sorodnikov (1988) najverjetneje nikoli ne bi izsledil usode in potomcev Henriette – Henrike Sterger, por. Mohr, ki se je 16. maja 1885 poročila daleč od doma, ob Gardskem jezeru, danes v Italiji,¹⁸¹ čeprav so vsi njeni potomci že dolgo spet v Gradcu in bližnji okolici. Tudi usoda njene prav tako v današnji Italiji poročene sestre Olge Taiti bi ostala neznana, četudi se je Olga omožila 6. novembra 1875 v Gradcu in najdemo v poročni matici podatke o njenem možu in kraju njunega bivanja.¹⁸² Toda medtem se je potomstvo Olge Taiti razselilo vse do Rima.

¹⁷⁹ O potomstvu do danes natančno v: Golec, Valvasorjevo neznano potomstvo, 2. del (v tisku).

¹⁸⁰ Ko je že bila odkrita Olgina vnukinja Olga Taiti Premoli, živeča v Benetkah (1915–2010), je dr. Mahnert v družinskem arhivu našel podatek (dopis avtorju 6. 4. 2010), povezan z Olginim očetom Ugom, da je »1 Tochter [Olga] vermählt mit Prof. Conte Premuli in Rom« [Augusto Premoli]; vest o poroki vnukinje Olge leta 1938 je graškim sorodnikom svoje že dolgo pokojne žene očitno sporočil tedaj že zelo priletni dr. Dario Taiti (1850–1945). V istem rodoslovnem zapisu Mahnertovega deda Friedreicha Weis-Ostborna (1896–1978) je o potomstvu Henriette, por. Mohr, samo prazen prostor za naslednji dve generaciji, ki kaže, da so Weis-Ostbornovi vedeli za obstoj Henriettinih potomcev, niso pa jih več poznali, četudi so se ti preselili v Lipnico, edina hči in edini vnuk pa nato v Gradec. Bruno Brandstetter (1988) sicer navaja pravilno letnico Henriettine smrti 1917, a brez drugih podatkov (Brandstetter, *Burgen und Schlösser*, str. 105).

¹⁸¹ ADT, Riva del Garda–S. Maria Assunta, Registro del matrimoni 1859–1910, pag. 174. – Ob poroki je Henriette – Henrika že sedem let živela v Rivi, in sicer pri sestri Olgi, por. Taiti.

¹⁸² DAG, Matriken-Zweitschriften, Graz–Münzgraben, Trauungen 1875, pag. 25. – Dario Taiti, dr. prava, je prihajal iz Mezzolombarda pri Trientu, kjer je ob poroki tudi živel; bil je sin dr. prava in posestnika.

Zgolj na kratko si pogledjmo, kje in kdaj so graški arhivi v našem primeru »odpovedali«. Brez informacij sorodnikov bi o Henriette Sterger obveljalo, da se je po materini smrti 1870 odselila neznano kam, saj je ni ne v poznejših prijavno-odjavnih evidencah mestnih prebivalcev ne v mestnih naslovniki in popisih prebivalstva, njene morebitne poroke pa v nobeni graški poročni matici. Ključni podatek, da se je omožila s častnikom Mohrom, je privedel do vojaških šematizmov in Vojnega arhiva na Dunaju, kjer mi je veliko pomagal dunajski rojak dr. Jože Jerko. Kam je »izginil« Karl Mohr po upokojitvi, ko vojaški šematizmi njegovega imena ne navajajo več, je razkril protokol upokojenih častnikov. Mohr je prejemal pokojnino v Lipnico/Leibnitz in tam leta 1907 tudi umrl.¹⁸³ Začelo se je novo poglavje, najprej iskanje po lipniških matičnih knjigah. Glavnino dela je samoiniciativno opravil dr. Alois Ruhri, vodja škofijskega arhiva v Gradcu, ki se je potrudil poiskati imena Henriettinih potomcev vse do danes. Samo njegova lucidnost je privedla do ugotovitve, da je Henriette nekaj let pred smrtjo v Lipnici dobila edinega vnuka. Njena hči Marie, rojena leta 1887 v Trientu, se je po očetovi upokojitvi s starši preselila v Lipnico in tam še pred poroko rodila nezakonskega (!) sina Walterja Karla Mohra, pozneje pozakonjenega s priimkom Gruber. Nadaljnje iskanje po matičnih knjigah je dr. Ruhrija privedlo do Gruberjeve leta 2000 v Gradcu umrle hčerke in podatkov, kdo sta skrbnici družinskega groba – vnukinji oziroma hčerki. Tu se je začelo »detektivsko« delo, saj dostop do osebnih podatkov živečih oseb praviloma ni mogoč. Imeni obeh hčerk sem sicer izsledil na medmrežju, in sicer po zaslugi njune umetniške žilice, prvo, Jutto Koprivnik (1966), kot avtorico objavljene zgodbe, a žal z že zastarelim elektronskim naslovom, drugo, Koro Polster (1964), pa kot avtorico objavljene fotografije, navedeno z imenom, priimkom in krajem bivanja blizu Gradca. Potrebni je bilo nekaj telefonskih klicev, preden je med Polsterji tistega kraja dvignil telefonsko slušalko Korin sin, sprva v pogovoru zelo previden. Srečanje z Jutto in Koro konec leta 2009 je prineslo za obe strani kar nekaj prijetnih presenečenj.

Tako se je torej razvozlala »genealoška zgodba« tretje Stergerjeve hčerke. Ostala pa je še četrta hči, Olga Taiti, po podatkih dr. Mahnerta umrla leta 1912 v Roveretu na nekdanjem italijanskem Tirolskem. Vsi moji poskusi, da bi o družini Taiti kaj izvedel prek raznih ustanov v Roveretu, so se izjalovili. Šele osmrtnica za Olginih sinom Ugom, umrlim štiri leta za Olgo v Genovi – ki jo je čez čas našel Franz Mahnert – je stvari premaknila z mrtve točke, a ne takoj. V osmrtnici je navedena Ugova edina hčerkica Olga (»bambina Olga«), ki je nemudoma postala vroče iskana oseba. Brez pomoči Anarože Slavec iz Doline pri Trstu bi stvar napredovala veliko počasneje in najbrž bi bil ključni trenutek že zamujen. Anaroža

¹⁸³ ÖStA, KA, Pensionsprotokolle, Band XI, S. 398.

Slavec je iz Genove pridobila uradne podatke matičnega urada o Olgi Taiti, njenem rojstvu in poroki, le podatka o smrti v rojstni matici ni bilo. Poizvedovanje pri pokopaliških upravah v krajih bivanja Olginih sorodnikov ni obrodilo sadov, čeprav so bili v Mezzolombardu celo pripravljene odpreti rodbinsko grobnico Taitijevih. »Vsemogočno« medmrežje je končno razkrilo, da je bila Olga prevajalka, omožena z italijanskim senatorjem Augustom Premolijem, ki je nazadnje živel v Benetkah in tam leta 2004 umrl. Senatorjevo ime je bilo šest let pozneje še v telefonskem imeniku in Anaroža Slavec je v začetku leta 2010 na to številko priklicala 95-letno Olgo Taiti Premoli – živo (!). Sprva zadržana Olga je na moje pismo po nekaj tednih odgovorila z neprikritim navdušenjem in mi sporočila domala vse podatke o sebi in svojih potomcih. Ko se na drugo pismo ni več odzvala, ni bilo treba dolgo čakati na potrditev slutnje, da je preminila. Anaroža Slavec, ki je prijazno prevzela komuniciranje in prevajanje pisem, je Olgo ujela živo tako rekoč v zadnjem trenutku. Iskanje njenih dveh hčerk in vnukov bi bilo brez Olginih podatkov silno oteženo, če že ne kar nemogoče.

Potomstvo Terezije Pauer, por. Sterger (1844–1869), in njenih štirih hčerk je danes razvejeno in raztreseno po Avstriji, Italiji in Združenih državah Amerike. Kot že rečeno, izvira vse današnje Valvasorjevo potomstvo od nje in bratranca njene matere Franca viteza Gadolle (1797–1866), a Terezijini potomci po številu pretehtajo. Tudi po poklicni podobi in različnih življenjskih poteh se obe veji polihistorjevega potomstva, ki sta se začeli sredi 19. stoletja, nemalo razlikujeta. Gadollovo bi lahko imenovali »vojaška«, saj je dala do konca 20. stoletja vrsto poklicnih častnikov, med njimi kot zadnjega polkovnika Egona Ehrlicha (1931), prvega Valvasorjevega živečega potomca, ki sem ga odkril (v začetku leta 2007). Gadollovo potomstvo je poleg tega do danes »osvojilo« tri celine in živelo na Slovenskem še vse do leta 1941, rodbinsko ime pa je v zadnjem času postalo prepoznavnejše zaradi Gradčana, podpolkovnika Josefa Gadolle (1897–1945), t. i. »rešitelja Gothe«, ki je v zadnjih tednih 2. svetovne vojne zaradi pacifističnega dejanja postal žrtev nacizma. Resingen-Pauer-Stergerjeva veja, katere nosilke so bile štiri Terezijine hčerke, je zajadrala v civilne vode – v znanost, pravo, medicino, umetnost. Omenili bomo samo nekatere vidnejše potomce graščakove hčerke Terezije z velenjskega gradu. Njena prvorojenka Gabrielle – Jella (1843–1914) je kot soproga dunajskega in nato graškega univerzitetnega profesorja prišla v znamenito zdravniško družino baronov Rokitansky. Gabriellin edini sin dr. Karl Rokitansky (1867–1976), odvetnik in politik, je bil v prvi avstrijski republiki poslanec ter predsednik koroškega deželnega zbora, vnuk ddr. Gerhard Rokitansky (1906, Eggenberg pri Gradcu – 1987, Dunaj) je postal priznan ornitolog in se je upokojil kot direktor zoološkega oddelka

Prirodoslovnega muzeja na Dunaju. Trije pravniki so danes univerzitetni profesorji: Carl-Herbert Rokitsansky (1952, Dunaj) za tehniško informatiko na univerzi v Salzburgu, Georg Gittler (1954, Gradec) je profesor psihologije na Dunaju, njegov brat Phillip Gittler (1956, Dunaj) pa profesor termalne dinamike v Linzu.

Potomstvo Angele Sterger, por. Weis von Ostborn (1844–1921), se je večinoma posvetilo v pravo, saj je bila Angela poročena z znanim odvetnikom. Njegov oče in družina sta bila leta 1872 poplemenitena, a so potomci leta 1919 ostali brez plemiškega predikata, s priimkom Weis-Ostborn. Glavnina te veje živi v Gradcu. Med pravniki gre opozoriti na odvetnika dr. Friedricha Weis-Ostborna (1896–1978, Gradec), ki je najbrž prvi ugotovil sorodstveno zvezo z Valvasorjem, in na njegovega že večkrat omenjenega bratranca, sodnika dr. Bruna Brandstetterja (1893–1894, Gradec), ljubiteljskega zgodovinarja, zlasti zavzetega kastelologa in lokalnega zgodovinarja. Vsestransko dejaven, med drugim v humanitarnih organizacijah in pri oskrbovanju vojaških pokopališč (organizacija *Schwarzes Kreuz*), je njegov sin, prav tako pravnik dr. Herwig Brandstetter (1929, Greifenberg na Koroškem). Mlajše generacije te rodbinske veje so se zavezale tudi medicini, tako Herwigov brat psihiater in nevrolog dr. Walter Brandstetter (1924, Gradec) in njun mrzli nečak, prav tako psihiater in nevrolog dr. Franz Mahnert (1958, Gradec). Najbolj zveneče ime med Weis-Ostborni pa si je ustvaril njihov stari stric oziroma prastric Rudolf Weis-Ostborn (1876–1962, Gradec), priznani štajerski skladatelj in dolgoletni direktor graškega stolničnega zbora, ki ga pozna tudi slovenska glasbena zgodovina. V letih 1913 do 1919 je s prekinitvijo, ko je bil vpoklican v vojsko, deloval v Ljubljani kot direktor »nemške« Filharmonične družbe. Bil je zadnji Valvasorjev potomec iz Pauerjeve in širše, Resingenove rodbinske veje, ki je živel na Slovenskem, od vseh polihistorjevih potomcev pa tudi zadnji, ki je prebival v Valvasorjevem rodnem mestu.¹⁸⁴

»Tanjša« rodbinska veja tretje Stergerjeve hčerke Henriette – Henrike Mohr (1847–1917), omožene s častnikom, se je ustalila v Gradcu in okolici ter se najbolj utopila v množici – hči se je prvič omožila z elektrikarjem in drugič s trgovcem, edini vnuk pa je imel v Gradcu šivalnico usnjenih hlač. Podobno maloštevilno potomstvo njene sestre Olge Taiti (1851–1912) je ostalo v Italiji. Olgin sin iz njenega zakona s tirolskim notarjem italijanskega rodu, inženir Ugo Taiti, se je pred 1. svetovno vojno preselil v Genovo, vnukinja Olga Taiti Premoli (1915, Genova – 2010, Benetke) je postala znana prevajalka literarnih del in prav tako njena hči Marina Premoli (1942, Rim), vnuk Ludovico Pratesi (1961, Rim) pa je uveljavljen umetnostni zgodovinar in kritik. Nikakor ne gre prezreti »stranpoti« Marine Premoli, ki je, četudi hči

¹⁸⁴ O Rudolfu Weis-Ostbornu: Golec, »Der Hudič ist hier zu Hause«, str. 61–66.

italijanskega senatorja in grofa, pristala v ekstremni levičarski teroristični organizaciji Prima Linea in bila leta 1982 zaradi bombnega napada in organiziranega pobega iz zapora obsojena na petnajst let ječe.

Sorodstvu zamolčana genealoška zveza z Valvasorjem

Valvasor bi se imel torej danes načuditi marsičemu, kar so na svojih »poteh« in »stranpoteh« počeli njegovi številni potomci, ne samo ti iz Pauer-Stergerjeve veje, o katerih je tekla beseda. Gotovo bi ga neprijetno presenetilo, kako malo so potomci vedeli o njem in ga poznali kot svojega prednika. Védenje o genealoški povezavi s kranjskim polihistorjem je kopnelo že pri prvih generacijah, s preselitvijo glavnine potomcev na Štajersko in časovno distanco pa razumljivo izginjalo še veliko hitreje, razen pri tistih redkih, ki so se ukvarjali z genealogijo ali imeli vsaj posluš za rodbinsko preteklost.

Od več kot sto danes živečih polihistorjevih potomcev je samo eden vedel za sorodstvo z Valvasorjem, še preden sem z njim spomladi 2009 navezal stik. Gre za dr. Alfonsa Mahnerta (1958) iz Edelsgruba pri Gradcu, ki je izročilo pri enajstih letih prejel od svojega deda dr. Friedricha Weis-Ostborna (1896–1978, Gradec). Pri tem je nadvse zanimivo dejstvo, da Friedrichova hči Elfriede (1921, Gradec) ni nikoli niti slišala za Valvasorja, Mahnert pa je dobro vedel, da je polihistorjev devetkrat pravnuk. Kot vse kaže, je šele njegov ded, Valvasorjev sedemkrat pravnuk Friedrich Weis-Ostborn, prišel z lastnim preučevanjem do spoznanja o sorodstvu s kranjskim polihistorjem. Čeprav naj bi šlo po Mahnertu za »družinsko tradicijo«, se tu nekaj preprosto ne izide. Težko si namreč predstavljamo, da bi družina Jožefe Pauer–Carmasini, roj. pl. Resingen (1800–1870), negovala spomin na Valvasorja in ga prenesla na potomstvo, če natančne genealoške povezave s polihistorjem ni poznal niti njen bratranec Franc vitez Gadolla (1797, Blagovna pri Šentjurju – 1866, Gradec), vneti spodnještajerski domoznanec in Valvasorjev častilec.¹⁸⁵ Jožefin prapravnuk Friedrich je

¹⁸⁵ Čeprav je Gadolla dobro poznal Valvasorja in ga večkrat citiral, nikakor ni mogel dognati, da je bila Regina Konstancija prav polihistorjeva hči, ampak je zapisal, da bo treba njenega očeta šele identificirati iz rodovnika rodbine Valvasorjev v *Slavi vojvodine Kranjske* (StLA, Handschriften, Gruppe 2, Hss. 911, fol. 5–'6). V zgodovinskem prikazu rodbine Valvasor, ki v glavnem temelji na *Slavi*, je svoji prednici pripisal kar deset (!) potencialnih očetov iz Valvasorjeve rodbine, med drugim celo vse tri njene odrasle polbrate, za katere ni vedel, da so postali redovniki in da po letih rojstva nikakor ne bi mogli biti njeni očetje. Še najbolj se je pravemu očetu približal pri polihistorjevem bratu Volfgangu in polbratu Janezu Karlu. Da svoje prednice nikakor ni mogel povezati z Janezom Vajkardom, je bilo krivo zmotno, z ničemer utemeljeno prepričanje o rojstvu Regine

svojemu bratranecu Brunu Brandstetterju (1893–1994, Gradec), še pred prvo svetovno vojno »posodil v prepis številne dokumente za rodoslovne raziskave«,¹⁸⁶ v katerih tedaj očitno še ni bilo Valvasorjevega imena. Ljubiteljski zgodovinar Brandstetter, ki je po upokojitvi leta 1959 veliko raziskoval in tudi objavljaj,¹⁸⁷ je dobro poznal Valvasorjevo delo,¹⁸⁸ a sta šele njegova sinova v začetku leta 2010 od avtorja teh vrstic izvedela, česar njun oče žal ni vedel: da je namreč sam Valvasorjev sedemkrat pravnik. Zdi se, da se je Friedrich Weis-Ostborn dokopal do ugotovitve o sorodstvu z Valvasorjem šele pozneje, z lastnimi raziskavami, torej neznano kdaj po 1. svetovni vojni in najpozneje v šestdesetih letih 20. stoletja, ko je o tem poučil tudi vnuka, Franza Mahnerta (okoli 1969).

Preseneča, kako ljubosumno so Weis-Ostborni védenje o Valvasorju kot predniku negovali v ozkih družinskih krogih. Ali pa tudi ne tako ljubosumno. Mahnert, psihiater in nevrolog, namreč pravi, da ne zadošča samo slišati, ampak je za pomnjenje potrebno najprej hoteti vedeti. Njegov ded naj bi o polihistorju pripovedoval tudi drugim članom družine, tako denimo Mahnertovima starejšima sestrama, a se tega danes nihče od sorodnikov ne spominja. Kranjski polihistor za večji del Weis-Ostbornove družine pač ni bil dovolj privlačna tema. Na drugi strani bi dedov bratranec dr. Bruno Brandstetter z obema rokama pograbil podatek o Valvasorju kot predniku – kot se je to zdaj zgodilo pri njegovih sinovih – vendar mu Weis-Ostbornovi tega veselja niso privoščili. Niti potem ne, ko je Brandstetter leta 1988 pri častitljivih 95-ih razmnožil za sorodnike obsežno tipkopisno delo o gradovih svojih sorodnikov, niti ne, ko so mu čestitali ob 100-letnici. Brandstetterji so bili namreč v očeh Weis-Ostbornov »slabši« sorodniki in, kot sklepa dr. Mahnert, je njegov ded Friedrich morda presodil, da Brunu »ni treba vedeti vsega«. ¹⁸⁹ Družina namreč ni odobravalala poroke (1893) Brunove matere Emanuele Weis von Ostborn (1870–1930) z akademskim kiparjem prof. Johannom Brandstetterjem (1854–1925), ki je bil prenizkega rodu, oče nezakonskega sina in Konstancije med letoma 1694 in 1696, ko je bil polihistor že mrtev (StLA, Handschriften, Gruppe 2, Hss. 568, fol. 2´–4´). Sredi 19. stoletja, vsekakor po smrti matere (1841), je Gadolla svojim sorodnikom Dienerspergom, verjetno sestrični Kajetani, por. grofici Hoyos, v rodovniku rodbine Dienersperg sporočil, da je bila Regina Konstancija pl. Dienersperg »sorodnica ali morda vnukinja znamenitega Valvasorja« (StLA, A. Dienersperg, K 1, H 1, Stammbaum meiner seel. Fr. Mutter Barbara von Gadolla ge. Freiin von Dienersperg).

¹⁸⁶ Brandstetter, *Burgen und Schlösser*, str. 7.

¹⁸⁷ Gl. Brandstetterjevo bibliografijo v: Neunteufl, Dr. Bruno Brandstetter, str. 134–135 in na medmrežju v Landesbibliothek Steiermark. – Naključje je hotelo, da sem prav v tednih okoli Brandstetterjeve 100-letnice spoznal pisca članka ob njegovem jubileju, tedaj 88-letnega ing. Walterja Neunteufla, članek pa je v času mojega študijskega bivanja v Gradcu izšel v reviji, ki jo je urejal moj tamkajšnji mentor prof. dr. Günter Cerwinka.

¹⁸⁸ Prim. Brandstetter, *Burgen und Schlösser*, str. 200–215, 222, 225.

¹⁸⁹ Pismo dr. F. Mahnerta avtorju 15. novembra 2010.

premalo uglednega poklica, zato so tudi njunega edinega sina Bruna kljub njegovim poklicnim in siceršnjim uspehom radi podcenjevali.¹⁹⁰ A ironija usode: danes je Brandstetterjevo ime zaradi njegovih del v Gradcu in širše še kako živo – med drugim ima v mestu ulico – »slava in čast« Stergerjev in Weis von Ostbornov pa sta – razen skladatelja Rudolfa – ovekovečeni v glavnem le še tam, kjer ju iščejo zgodovinarji: v arhivih. In kdaj arhivi (ne) lažejo?

POVZETEK

Poti in stranpoti Valvasorjevih potomcev z velenjskega gradu

Kdaj arhivski viri (ne) lažejo?

Prispevek predvsem v luči razpoložljivih virov in metod zgodovinarjevega dela, ki so včasih mejile že na pravo detektivsko delo, predstavlja življenjske zgodbe daljnih potomcev kranjskega polihistorja Johanna Weikharda Freiherr von Valvasorja (1641–1693), treh bratov in sestre Pauer, ki so vsi razen najmlajšega prišli na svet na gradu Velenje/Wöllan na slovenskem Štajerskem.

Zgodba se začne z Josefo Edle von Resingen (1800, Schloß Blagovna/Reifenstein – 1870 – Graz), hčerko Valvasorjeve prapravnukinje Theresie Freiin von Dienersperg (1776, Schloß Dobrna/Neuhaus – 1849, Graz). Njena mati se je tik pred Josefinim rojstvom stanovsko neprimerno (unstandesmäßig) poročila z meščanskim sinom Ignazem Paulom Resnikom (1765, Celje/Cilli – 1833, Schloß Tabor/Weichselstätten), uradnikom, ki je s spretnostjo postal ne le baroničin soprog, ampak tudi vitez z naslovom Ritter von Resingen.

Josefo Edle von Resingen so pri 23-ih poročili z neplemičem Gabrielom Aloisom Pauerjem (1792, Celje/Cilli – 1831, neznano kje), sicer glavnim dedičem gospostva in gradu Velenje/Wöllan. Zaradi slabega gospodarjenja in dolgov je šlo velenjsko gospostvo z drugo

¹⁹⁰ Ob poroki 30. januarja 1893 je bil Brandstetter kipar in profesor v Gradcu, rodil pa se je v župniji Hitzendorf v družini kovača (DAG, Graz–Herz Jesu, Trauungen 1893, No. 10). – Informatorji o neodobranju poroke v Weis-Ostbornovi družini: dr. Walter Brandstetter (1924), dr. Herwig Brandstetter (1929) in dr. Franz Mahnert (1958).

posestjo že leta 1829 na izvršbno dražbo (Exekutionsversteigerung), Pauer je kmalu zatem umrl, Josefa pa se je po desetih letih vdovstva omožila s precej mlajšim podporočnikom Franzom Michaelom Freiherr von Carmasiniem (1809, Prag – 1876, Graz), baronom brez premoženja, ki je svojo nevesto in njene štiri otroke odpeljal v Graz in zanje zgledno skrbel.

Josefa ni imela sreče z otroki, saj jo je preživel le eden, pa še ta je bil ob njeni smrti v zaporu. Dva perspektivna sinova, Josef (1828–1862), dr. prava, in Friedrich Pauer (1830–1865), nadporočnik, sta mlada zbolela in še samska umrla v Gradcu. Hčerko Theresio (1826, Velenje/Wöllan – 1869, Sv. Ana pri Borlu/St. Anna bei Ankenstein) so v Gradcu komaj 16-letno omožili s 35-letnim doktorjem prava dr. Franzom Stergerjem (1807–1888), rojenim v okolici Ljubljane/Laibach. Pri 43-ih je na družinski posesti pri gradu Borl/Ankenstein na slovenskem Štajerskem naredila samomor, domnevno zaradi moževe nezvestobe. To dejanje je Stergerjeva družina javnosti prikrla in ga v arhivskih virih ni najti, a je o njem zapustil pisno pričevanje Theresiin prapravnuk dr. Bruno Brandstetter (1893–1994, Graz).

Posebej razburkano in neurejeno življenje je imel Theresiin brat Gabriel Pauer (1825–1882?), ki ga je dr. Brandstetter sicer označil kot »notorischer Betrüger und Schuldenmacher«. Ta domnevno odpuščeni (nižji) uradnik je v štajerski prestolnici vsaj sedem let živel v divjem zakonu s poročeno žensko in imel z njo štiri otroke. Tri je dal krstiti kot zakonske s priimkom Pauer, četrtega pa kot otroka izmišljene nezakonske matere. Gabrielov divji zakon je v arhivskih virih dokumentiran šele veliko pozneje (1876), ko je njegova »soproga« pri oblasteh dosegla za svojo 20-letno hčerko Gabrielle popravek vpisa očetovstva v krstni matični knjigi in s tem priznala prevaro. Gabrielle je v graških arhivskih virih moč spremljati do njenega 36. leta, ko je še kot samska živela z vdovo materjo, od preostalih treh Pauerjevih nezakonskih otrok sta dva potrjeno umrla kot dojenčka, medtem ko ostaja usoda tretjega neznana. Gabriel je bil v zaprt v kaznilnici Karlau pri Gradcu vsaj pet let in je po zapiskih sorodnikov domnevno umrl leta 1882 v Bosni.

Od dveh danes živečih vej Valvasorjevega rodu – Gadollove in Resingenove – se druga nadaljuje po štirih hčerkah Gabrielove nesrečne sestre Theresie Pauer por. Sterger. Odraščale so v Gradcu v družini petičnega očeta odvetnika, ki se je, kot se zdi, spogledoval tudi s slovenskim narodnim gibanjem. Hči Angela (1844–1921) se je omožila z glasbenikom in odvetnikom dr. Hansom Weisom (1846–1906), od 1872 s plemiškim naslovom Ritter Weis von Ostborn. Njun sin Rudolf Weis von Ostborn (1876–1962, Graz), priznani štajerski skladatelj, je bil med drugim v letih 1913–1919 ravnatelj ljubljanske Filharmoniegesellschaft in zadnji Valvasorjev potomec, ki je nekaj časa živel v polihistorjevem rodnem mestu. Med potomci druge Stergerjeve hčerke Gabrielle (1843–1914), omožene z univerzitetnim

profesorjem medicine dr. Karlom von Rokitanskym, se je do danes zvrstilo več znanstvenikov in univerzitetnih profesorjev. Usodi drugih dveh sester in njune potomce pa bi bilo skoraj nemogoče izslediti brez ključnih podatkov, ki jih je hranil eden od Angelinih potomcev. Ena sestra, Olga (1851–1912), poročena z notarjem Dariom Taitijem, je namreč živela in umrla v italijanskem delu Tirolske, danes v Italiji, druga, Henriette – Henrika (1846–1917), pa se je tam med bivanjem pri sestri Olgi poročila s častnikom Karlom Mohrom in se pozneje vrnila na avstrijsko Štajersko. Med Valvasorjevimi potomci je gotovo ena najzanimivejših oseb Olgina pravnukinja Marina Premoli (1942, Rim), znana prevajalka, obsojena leta 1982 na 15 let ječe zaradi sodelovanja v ekstremni levičarski teroristični organizaciji.

Potomstvo Terezije Pauer por. Sterger (1844–1869) in njenih štirih hčerk je danes razvejano in raztreseno po Avstriji, Italiji in Združenih državah Amerike. Zavedanje o Valvasorju kot predniku je v tej rodbinski veji v 19. stoletju očitno potonilo v pozabo in tudi ko se je do genealoške povezave z Valvasorjem dokopal dr. Friedrich Weis-Ostborn (1896–1978, Graz), je védenje o tem ostalo omejeno na zelo ozek družinski krog. Za Valvasorja kot prednika tako ni vedel niti Weis-Ostbornov bratranec sodnik dr. Bruno Brandstetter (1893–1994, Gradec), čeprav je kranjskega polihistorja kot takega sicer dobro poznal. Bil je namreč vnet ljubiteljski zgodovinar in domoznanec in je za svoje sorodstvo še pri častitljivih 95-ih letih razmnožil obsežen tipkopolis o gradovih prednikih in sorodnikih.

Viri in literatura

Viri

Archivio Diocesano Tridentino (= ADT):

– Riva del Garda–S. Maria Assunta: Registro del matrimoni 1859–1910.

Arhiv Republike Slovenije (= ARS):

– AS 176, Franciscejski kataster za Kranjsko: L 296.

- AS 177, Franciscejski kataster za Štajersko: M 151.
- AS 315, Deželna deska za Kranjsko: indeks.

Diözesanarchiv Graz-Seckau (= DAG):

– Altmatriken:

Graz–Hl. Blut: Taufbuch XXIX 1843–1849, Taufbuch XXX 1850–1857.

Graz–Münzgraben: Taufbuch VII 1846–1852, Sterbebuch V 1866–1894.

Graz–St. Andrä: Taufbuch VII 1840–1854.

St. Peter am Ottersbach: Taufbuch III B 1786–1836; Taufbuch AB VII 1844–1868.

– Bischöfliches Ordinariat: 1876, No. 3835.

– Indizes zu Grazer Taufmatriken.

– Matriken-Zweitschriften:

Graz–Dom: Trauungen 1842.

Graz–Herz Jesu: Sterbefälle 1891–1915.

Graz–Hl. Blut: Geburten 1860; Sterbefälle 1849, 1854, 1869.

Graz–Maria Himmelfahrt: Sterbefälle 1888.

Graz–Münzgraben: Trauungen 1869, 1872, 1875.

Graz–St. Anton (Landeskrankenhaus): Sterbefälle 1865, 1893.

Graz–St. Leonhard: Sterbefälle 1862.

Graz–St. Peter: Sterbefälle 1860.

Premmstätten: Sterbefälle 1892–1953; Trauungen 1890–1914.

St. Peter am Ottersbach: Trauungen 1841; Sterbefälle 1844.

St. Veit am Vogau: Trauungen 1891–1899; Sterbefälle 1871–1930

Nadškofijski arhiv Ljubljana (= NŠAL):

ŽA Ig: R 1784–1794, R 1794–1805, R 1805–1812, R 1812–1818, M 1818–1840;

II Status animarum Pfarre Ig ab anno 1700.

Nadškofijski arhiv Maribor (= NŠAM):

– Matične knjige:

Celje–sv. Danijel: R 1752–1772, R 1784–1794, R 1794–1801, R 1801–1817, R 1817–1840, R 1841–1849, Ind P 1694–1845, P 1804–1826, P 1826–1845, Ind M 1757–1834, M 1808–1834.

Cirkulane: M 1838–1871.

Dobrna: R 1848–1866, M 1830–1862.

Nova Cerkev: Ind R 1756–1873, M 1784–1833.

Sv. Rupert v Slovenskih goricah: M 1815–1844.

Šentjur pri Celju: R 1785–1805, P 1785–1835.

Škale: R 1790–1808, R 1809–1837, M 1790–1829, M 1829–1888.

Velenje-sv. Martin: M Ind 1785–1837.

– Zapisniki duš:

0117 Nova Cerkev: K02, K10.

Okrajno sodišče v Ljubljani, Zemljiška knjiga:

– k. o. Tomišelj, gl. knj. 201–300.

Österreichisches Staatsarchiv, Allgemeines Verwaltungsarchiv – Finanz- und Hofkammerarchiv, Wien (= ÖStA, AVAFHKA):

– Adelsakten: Dienersperg Freiherrnstand 1766; Resing von Resingen 1800; Ritterstand Resingen 1808.

Österreichisches Staatsarchiv, Kriegsarchiv (= ÖStA, KA):

– Conduite-Listen: K 101, 248.

– Grundbuchblätter: K 1779, 2486.

– Pensionsprotokolle: Band XI, 39.

Slovenski šolski muzej (= SŠM):

– Arhiv: fasc. 81.

Stadtarchiv Graz (= STAG):

– Konskriptionsprotokoll 1857: B P (einheimisch), C K (einheimisch).

– Meldearchiv der Polizeidirektion Graz (=MPG): Meldebücher 1876–1891: H; Meldekartei 1892–1925: Knr. 25, 271.

– Volkszählungsbuch 1866: A–F einheimlich; O–S fremdzuständig; P–Sch einheimlich; A–E fremdzuständig; F–J fremde; O–S fremdzuständig; K Viertel Karlau, H. Nr. 1141/1–1283.

– Volkszählung 1870: Index A–C, G–H, P–R.

- Volkszählung 1880: Index P–R, G, H.
- Volkszählung 1890: Index A–L, L–P.
- Volkszählung 1900: Index L–P.
- Volkszählung 1910: Index N–P.

Steiermärkisches Landesarchiv (= StLA):

- A. Dienersperg: K 1, H 1.
- Akademisches Gymnasium Graz: K 100.
- Bezirksgericht Graz: D 929/1870.
- Handschriften: Gruppe 2, Hss. 568, 735, 771, 911.
- Statthaltereiregister: K 993.

– Steiermärkische Landtafel:

LT I: 8. goldener Quatern.

LT II: Personal-Index k. k. Landtafel A–Z; Hauptbuch 2, 3, 7, 8, 11, 17, 26;
Urkundenbuch Tom 199.

Universitätsbibliothek Graz (= UBG):

- Ms. 58-2, Ms. 58-3.

Zgodovinski arhiv Celje (= ZAC):

- ZAC/0845, I. gimnazija v Celju: fasc. 1.
- ZAC/0868, Mestne šole Celje: fasc. 2, 3.

Zgodovinski arhiv Ptuj (= ZAP):

- ZAP 3/1, Stara zemljiška knjiga za sodni okraj Ptuj: knj. 1072.

Župnijski urad Žalec:

- R 1784–1801.

Literatura

Adressbuch der Landeshauptstadt Graz und Geschäfts-Handbuch für Steiermark. Graz
: A. Leykam's Erben, 1862.

Adreß- und Geschäfts-Handbuch der Landeshauptstadt Graz. Graz : Leykam's Erben, 1867.

Brandstetter, Bruno: *Burgen und Schlösser meiner Vorfahren in mütterlicher Linie und deren Verwandten in Steiermark, Kärnten und Krain. Chronik einer Grossfamilie* (Manuskript). Graz, 1988.

Cvelfar, Bojan: *Knjiga gostov Zdravilišča Rogaška Slatina 1823–1850* (Publikacije Zgodovinskega arhiva Celje. Pričevanja arhivskih dokumentov 1). Celje : Zgodovinski arhiv, 2002.

Črnivec, Živka (ur.): *Ljubljanski klasiki 1563–1965*. Ljubljana : Maturanti Klasične gimnazije (1941–1958), 1999.

Frank, Karl Friedrich von: *Standeserhebungen und Gnadenakte für das Deutsche Reich und die Österreichischen Erblande bis 1806 sowie kaiserlich österreichische bis 1823 mit einigen Nachträgen zum »Alt-Österreichischen Adels-Lexikon« 1823–1918. 4. Band. O–Sh.* Schloss Senftenegg : Selbstverlag, 1973.

Frank-Döfering, Peter: *Adelslexikon des Österreichischen Kaisertums 1804– 1918*. Wien : Herder & Co., 1999.

Golec, Boris: »Der Hudič ist hier zu Hause« – med uboštvom, glasbo, portreti neznanih prednikov, shizofrenijo in evtanazijo. Usode zadnjih Valvasorjevih potomcev na Slovenskem v prvi polovici 20. stoletja in njihova kulturno-umetnostna zapuščina. *Zgodovina za vse* XVII (2010), št. 1, str. 51–100.

Golec, Boris: Neznano in presenetljivo o življenju, družini, smrti, grobu in zapuščini Janeza Vajkarda Valvasorja. *Zgodovinski časopis* 61 (2007), št. 3–4, str. 303–364.

Golec, Boris: Trpljenje »celjskega Wertherja«, tosvetne skrbi njegovega sina in uvod v zaton njunega rodu. Spomini dveh Valvasorjevih potomcev baronov Dienerspergov s Celjskega. *Zgodovina za vse* XVIII (2001), str. 15–67.

Golec, Boris: Valvasorjevo neznano potomstvo do današnjih dni – 1. del. *Zgodovinski časopis* 62 (2008), št. 3–4; str. 351–383; 2. del. *Zgodovinski časopis* 65 (2011), št. 3–4 (v tisku).

Grazer Adressenbuch für 1893; 1894; 1895; 1896. Graz : Styria.

Grazer Geschäfts- und Adreß-Kalender für das Jahr 1878; 1879; 1880; 1882; 1883, 1884, 1885, 1886; 1887; 1889; 1890; 1891, 1892. Graz : Buchdruckerei Gutenberg, Selbstverlag.

Handbuch des Herzogthumes Steiermark für das Jahr 1843; 1844; 1845; 1846; 1847; 1848. Gratz : A. Leykam'sche Erben.

Handbuch vom Kronlande Steiermark. Gratz : A. Leykam's Erben, 1851.

Handbuch von Steiermark für das Jahr 1855. Graz : A. Leykam's Erben, 1855.

Hernja Masten, Marija (ur.): *Vodnik po fondih in zbirkah Zgodovinskega arhiva na Ptuj.* Ptuj : Zgodovinski arhiv, 2009.

Hof- und Staats-Handbuch des Kaiserthumes Österreich für das Jahr 1856; 1858; 1859. Wien : Hof- und Staatsdruckerei.

Kaiser, Joseph Franz: *Litografirane podobe slovenještajerskih mest, trgov in dvorcev.* Zbrala: Ivan Stopar, Primož Premzl. Vzporedni naslov: *Stara Kaiserjeva suita 1824–1833 s faksimilom četrte izdaje zemljevidov Celjskega in Mariborskega okrožja.* Maribor : Umetniški kabinet Primož Premzl, 1999.

Militär-Schematismus des österreichischen Kaiserthums. Wien : K. k. Hof- und Staats (Aerarial) Druckerei: 1815–1868.

Neues Adreßbuch und Geschäfts-Handbuch für die Landeshauptstadt Graz 1871. Graz : Leykam-Josefsthal, 1871.

Neues Adreß- und Geschäfts-Handbuch nebst vollständigem Häuserschema der Landeshauptstadt Graz für das Jahr 1877. Graz : Leykam-Josefsthal, 1877.

Neunteufl, Walter: Dr. Bruno Brandstetter – 100 Jahre! *Blätter für Heimatkunde* 67 (1993), str. 134–135.

Orožen, Ignaz: *Das Dekanat Schallthal mit den Seelsorgestationen St. Georgen in Skalis, St. Martin bei Schalleck, St. Johann am Weinberge, St. Egid bei Schwarzenstein, St. Pankraz in Ober=Ponikl, St. Michael bei Schönstein, St. Peter in Zavodnje und St. Andrä in Weißwasser* (Das Bisthum und die Diözese Lavant, Theil 5). Graz : Selbstverlag, 1884.

Pirchegger, Hans: *Die Untersteiermark in der Geschichte ihrer Herrschaften und Gülden, Städte und Märkte.* München : R. Oldenbourg, 1962.

Pokopališča pri cerkvah Lavantinske škofije. Razširjeni ponatis. Maribor : Pisarna kn. šk. ordinariata, 1916.

Schiviz von Schivizhoffen, Ludwig: *Der Adel in den Matriken der Stadt Graz.* Graz : Lydia Schiviz von Schivizhoffen, 1909.

Schmutz, Carl: *Historisch Topographisches Lexicon von Steyermark. I.–IV. Theil.* Gratz : Verlag Kienreich, 1822–1823.

Smole, Majda: *Graščine na nekdanjem Kranjskem.* Ljubljana : Državna založba Slovenije, 1982.

Umek, Ema (ur.) – Kos, Janez (ur.): *Vodnik po župnijskih arhivih na območju SR Slovenije* (Skupnost arhivov Slovenije. Vodniki. 2. zvezek). Ljubljana : Skupnost arhivov Slovenije, 1975.

Valvasor, Johann Weichard: *Die Ehre deß Hertzogthums Crain*, XI. Laybach, 1689.

Zajc Cizelj, Ivanka: *Mestne šole Celje (1777–1964)* (Publikacije Zgodovinskega arhiva Celje, Inventar 5). Celje : Zgodovinski arhiv, 1993.

Časopisi

Grazer Zeitung: 11. 4. 1868.

Marburger Zeitung: 7. 4. 1869, 9. 4. 1869, 11. 4. 1869.

Slovenski gospodar: 8. 4. 1869, 15. 4. 1869.

Slovenski narod: 8. 4. 1869, 10. 4. 1869.

Informatorji:

– dr. Herwig Brandstetter (1929), Graz.

– dr. Walter Brandstetter (1924), Graz.

– dr. Franz Alfons Mahnert (1958), Edelsgrub.

OBJAVLJENO V:

Arhivi 34 (2011), str. 497–524.